

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Anastasija Levina

**Kriminalistické učení o oběti trestného činu
(kriminalistická viktimologie)**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 03. 05. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 134 996 znaků včetně mezer.

Anastasija Levina

V Praze dne 03. 05. 2023

Na tomto místě bych chtěla velice poděkovat vedoucímu práce prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za cenné rady a připomínky, ochotu a trpělivost, bez kterých by zpracování této práce bylo mnohem náročnější. Dále děkuji svým prarodičům za jejich neustálou morální podporu a pomoc.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení základních pojmů.....	3
1.1 Viktimologie.....	3
1.2 Kriminalistická viktimologie.....	3
1.3 Pojem oběť a poškozený.....	4
1.4 Viktimnost.....	5
1.5 Viktimizace.....	6
1.6 Typologie oběti.....	6
2 Právní úprava.....	7
2.1 Zákon o obětech trestných činů v České republice.....	7
2.2 Mezinárodní úprava.....	8
2.2.1 Organizace spojených národů.....	8
2.2.2 Dokumenty v rámci Rady Evropy.....	9
2.2.3 Dokumenty v rámci Evropské unie.....	11
2.3 Právní úprava postavení oběti ve Slovenské republice.....	12
3 Problematika kriminalistických stop, materiální a paměťové stopy.....	13
3.1 Paměťové stopy.....	14
3.2 Materiální stopy.....	15
4 Podíl oběti na predeliktní situaci a problematika křivých obvinění.....	19
4.1 Vztah mezi obětí a pachatelem.....	19
4.2 Oběť jako nositel stop a svědek v trestněprávním řízení.....	20
4.3 Oběť jako aktivní účastník vyšetřování trestného činu a průběhu trestního řízení ...	20
4.4 Míra (spolu)odpovědnosti oběti na trestném činu a problematika provokující oběti	21
4.4.1 Provokující oběť.....	22
4.5 Problematika křivých obvinění.....	33
4.5.1 Křivá obvinění ze sexuálních trestných činů.....	34
5 Role oběti v procesu vyšetřování.....	39
5.1 Výslech oběti.....	39
5.2 Konfrontace.....	44
5.3 Rekognice.....	47
5.4 Otázka sekundární viktimizace a jak ji zabránit.....	51
5.5 Nevládní organizace a jejich pomoc obětem.....	55
Závěr.....	56
Seznam použitých zdrojů.....	58

Seznam použité literatury	58
Seznam použitých internetových zdrojů.....	59
Seznam použitých právních předpisů	60
Seznam příloh.....	60
Tabulka č. 1	60

Úvod

Trestný čin sám o sobě neexistuje ve vakuu, různě intenzivně zasahuje jak do života společnosti jako celku, tak i mnohem razantněji nechává svůj otisk na jednotlivcích. Co vedlo pachatele k tomu, aby k podobnému činu přistoupil? Jak mu můžeme pomoci? Co máme učinit, abychom zabránili opakování něčeho podobného a jak můžeme jiné potenciální pachatele odradit? Těmito otázkami se zabývala již celá řada autorů napříč různými zeměmi, na tato témata bylo napsáno mnoho odborných prací a článků po několik staletí. Avšak trestný čin má dvě strany – toho, kdo se rozhodl jednat protiprávně a toho, kdo byl tímto jednáním postižen. Tato diplomová práce se bude zabývat právě tou druhou stranou, a to konkrétně z pohledu kriminalistické viktimologie neboli nauky o oběti trestného činu.

V čem je rozdíl mezi obětí a poškozeným? Jak může oběť přispět k vyšetřování trestného činu a jaká je její role v tomto procesu? Je to tak jednoznačné s „bezbranná slabá oběť vs. silný zlý pachatel“ a jaké stereotypy doprovází postavení oběti? Na tyto a další otázky se pokusím odpovědět ve své diplomové práci. Kriminalistická viktimologie však je obsáhlým oborem a rozsah diplomové práce neumožňuje jít do všech detailů, proto následující kapitoly umožní spíše obecné seznámení se s věcmi, které mě osobně připadaly jako zasluhující pozornost.

První kapitola poskytne náhled na to, co to je viktimologie a kriminalistická viktimologie; odpoví na otázku, čím se liší oběť a poškozený; jak (a zda) dokážeme predikovat, kdo se stane obětí a do jakých skupin lze různé oběti rozdělit.

Druhá kapitola se bude zabývat právní úpravou. Začne se od českého zákona o obětech trestných činů, pak se bude věnovat právní úpravě mezinárodní, v rámci mezinárodních institucí, a nakonec dojde ke stručnému porovnání s právní úpravou slovenskou, která se věnuje obětem trestných činů.

Třetí kapitola pojednává o problematice kriminalistických stop. Odpoví na otázku, co je vůbec kriminalistická stopa a jaký má význam v kriminalistické praxi. Také se dotkne členění kriminalistických stop a zakončena bude kazuistikou.

Čtvrtá kapitola přiblíží podíl oběti na predeliktní situaci, jaký vliv má potenciální vztah mezi obětí a pachatelem, roli oběti jako nositele stop a svědka. Velká část bude věnována problematice odpovědnosti oběti za trestný čin a vysvětlí se, kdo je „provokující“ oběť. Zakončena tato kapitola bude problematikou křivých obvinění s větším důrazem na křivá obvinění ze sexuálních trestných činů, včetně kazuistiky.

Poslední, pátá kapitola je věnována roli oběti v procesu vyšetřování. Podrobněji budou rozebrány tři nejčastější a nejdůležitější metody získávání informací od oběti. Bude pojednáno i o problematice sekundární viktimizace a jak ji zabránit, a také se objeví několik institucí, které se v České republice věnují pomoci obětem trestných činů.

1 Vymezení základních pojmů

Trestní činnost se ve společnosti vyskytovala již od dávných časů a mnohé badatelé se zajímali o to, proč k něčemu takovému dochází, co vede k páchaní trestných činů. Ze začátku větší zájem panoval okolo osoby pachatele, který byl rozebírán z různých hledisek, jak sociálních, tak psychologických, biologických a dalších. Ale, s postupem doby, i oběti se dostává zasloužené pozornosti, a jak začala hrát stále větší roli při odhalování a vyšetřování trestných činů, posunulo se zkoumání jejího postavení z roviny kriminologie (respektive viktimologie, která je mnoha odborníky považována za její součást) i do roviny kriminalistiky. Pro danou práci nejdůležitější složkou tohoto oboru je relativně mladá, stále se vyvíjející část – kriminalistická viktimologie.

1.1 Viktimologie

Viktimologie (odvozeno od latinského *victima* = oběť) je vědní obor, který se zabývá oběťmi trestných činů. Její zrod lze zařadit do 50. let 20. století, kdy došlo ke kumulaci více důvodů – soucit veřejnosti k obětem po prožitém utrpení během druhé světové války, a mezi kriminologickými odborníky prosazující se přesvědčení, že je potřeba věnovat pozornost nejen pachateli, ale i oběti. Viktimologie se ale nikdy nechtěla soustřeďovat jenom na ryze teoretické poznatky a již od svého vzniku se snažila takovéto získané poznatky aplikovat na praxi ve prospěch obětí v podobě prosazování jejich ochrany, lepšího postavení v trestním řízení, účinnější pomoci jak ze strany státu, tak i nestátních organizací.¹

1.2 Kriminalistická viktimologie

Pro kriminalistickou viktimologii je oběť důležitým zdrojem informací o trestném činu, nositelem a původcem stop, a také vztah mezi obětí a pachatelem může sehrát nemalou roli v průběhu vyšetřování a trestního řízení obecně. Kriminalistická viktimologie se opírá o obecné viktimologické poznatky, které potom přizpůsobuje podle potřeb policejních a vyšetřovacích orgánů.²

¹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. přepracované vydání, Praha : ASPI, 2008 528 s. ISBN 978-80-7357-377-5 s. 151

² tamtéž

1.3 Pojem oběť a poškozený

Oběť z pohledu kriminalistiky je definována úzce. Tou se totiž může stát pouze konkrétní fyzická osoba, které v souvislosti se spáchaným trestným činem byla způsobena újma na životě, na zdraví, na majetku, na cti nebo na jiných subjektivních právech.³ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, používá širší pojetí a v § 2 odstavci 3 říká, že, byla-li trestným činem způsobena smrt, za oběť se bude považovat, utrpěla-li v důsledku smrti oběti újmu, celá řada osob, jako je například příbuzný usmrcené oběti v pokolení přímém, sourozenec, manžel nebo registrovaný partner atd. Pracuje také s pojmem „zvlášť zranitelná oběť“, kterou definuje v § 2 odst. 4 a dělí na 4 skupiny pod písmeny a) – d). Jako příklady lze uvést dítě; osobu vysokého věku nebo postiženou fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením; oběť trestného činu obchodování s lidmi nebo trestného činu teroristického útoku. Písmeno d) vymezuje poměrně širokou škálu potenciálních zvlášť zranitelných obětí, a proto zrovna u této skupiny má docházet k individuálnímu posouzení každého konkrétního případu, což znamená, že ne každá oběť z této skupiny bude automaticky považována za zvlášť zranitelnou.⁴ Zvlášť zranitelným obětím zákon přiznává některá další práva nebo práva jsou přiznávána v širším rozsahu než u „obvyklých“ obětí. Jako příklad zvláštního práva lze uvést právo na bezplatnou odbornou pomoc nebo právo na ochranu při výslechu nebo podání vysvětlení (například projev tohoto konkrétního práva může spočívat ve výslechu vedeného osobou stejného nebo opačného pohlaví, využití služeb tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví).⁵

S ohledem na výše uvedené skutečnosti se z pohledu kriminalistiky oběť nebude vyskytovat u každého trestného činu. A zároveň nelze udělat rovnítko mezi pojmem oběť z hlediska zákona o obětech trestných činů a pojmem poškozený z hlediska trestního řádu. Poškozený se definuje jako „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“⁶ a jsou mu věnovány § 43 – § 49 trestního řádu. Lze říct, že jde o různé pohledy. Když se mluví o oběti, tak se většinou zdůrazňuje fakt vzniku újmy, která byla fyzické osobě způsobena trestným činem a na kterou je potřeba ze strany státu zareagovat, například ve formě poskytnutí určité

³ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 66.

⁴ GRÍVNA, T. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, marg. č. 32.

⁵ Informace z webových stránek Policie České republiky [cit. 2021-09-23] dostupných na: <https://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

⁶ ŠÁMAL, P. § 43 [Poškozený]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 511 s.

péči a někdy i poskytnutím kompenzace. Když se mluví o poškozeném, tak jde o „*subjekt trestního řízení se všemi procesními právy, které mu trestní řád přiznává, zejména za účelem dosažení účelu trestního řízení.*“⁷ S ohledem na výše uvedené má většinou oběť zároveň i postavení poškozeného v trestním řízení.

Jako hlavní rozdíly mezi poškozeným a obětí lze uvést:

- poškozený je stranou trestního řízení, má procesní práva a povinnosti, zatímco oběť je subjektem zvláštní péče ze strany státu;
- postavení poškozeného může mít jak fyzická, tak právnická osoba, zatímco obětí může být jen fyzická osoba – právnické osobě sice může vzniknout újma materiální, ale jelikož se jedná o právní konstrukci, není nadaná cítěním, nelze zmírňovat její utrpení či předcházet sekundární viktimizaci⁸;
- jako na oběti lze nahlížet i na pozůstalé po přímé oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, i kdyby takové osoby nebyly v postavení poškozených;
- u poškozeného se nahrazuje újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, zatímco u obětí se má předcházet i druhotné újmě;
- poškozeným podle trestního řádu může být i právní nástupce, zatímco oběť nemůže svá práva jako subjektu zvláštní péče převést na jinou osobu.

1.4 Viktimnost

Můžeme ale již předem odhadnout, kdo z nás se dostane do nechtěné situace? I když stoprocentně přesnou odpověď nikdo nikdy dát nedokáže, existuje větší či menší pravděpodobnost, že se staneme obětí trestného činu. Pro vyjádření stupně tohoto rizika se užívá pojem viktimnost, neboli „*disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.*“⁹ Tento faktor se může odrážet ve věku (způsob života mladých lidí více nahrává zejména pachatelům násilných trestných činů), dosaženém vzdělání, povolání (strážníci a policisté budou častěji ohroženi na životu a zdraví, kdežto bankovní pracovníci či taxikáři mají větší šanci se stát oběťmi loupeže)¹⁰, ale také i pohlaví potenciální oběti. Kupříkladu, jak dokládá statistika Policejního prezidia České republiky z roku 2019, muži mají

⁷ GŘIVNA, T. *Zákon o obětech trestných činů* In: JELÍNEK, J., GŘIVNA, T.: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7 s. 25

⁸ tamtéž

⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. 2008, 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8. s. 152

¹⁰ tamtéž

větší predispozici stát se obětí násilných deliktů, kdežto ženy jsou častěji oběťmi trestných činů sexuálního charakteru.¹¹

1.5 Viktimizace

Viktimizace je proces, během kterého se z potenciální oběti stává oběť skutečná. Působí na to více faktorů: jednání pachatele, reakce společnosti na čin, chování oběti a její postoj vůči samotné roli oběti.¹² Rozlišujeme:

- 1) Primární viktimizaci, která souvisí s jednáním pachatele, výsledkem je přímé poškození, například ublížení na zdraví;
- 2) Sekundární viktimizaci, která vzniká druhotně, v návaznosti na již spáchaný trestný čin. Jako příklad lze uvést společenské odsouzení znásilněné ženy;
- 3) Terciární viktimizace je stav, kdy z objektivního hlediska už došlo k napravení stavu, či uzdravení, či odškodnění, ale oběť stále není schopna se vyrovnat s traumatickou zkušeností.¹³

1.6 Typologie oběti

Ani na typologii obětí nepanuje shoda. Francouzsko-izraelského právníka B. Mendelsohna, který se ve své praxi mimo jiné zajímal o zkoumání vztahů mezi pachateli a obětí znásilnění, můžeme přiřadit k představitelům statického přístupu ve viktimologii. Spjoval totiž životní styl a chování s vlastnostmi osobnosti oběti. I když původně vycházel ze studia obětí znásilnění, později svou typologii generalizoval obecně na oběti zločinů, a dospěl k následujícím 6 typům obětí, některé z nichž jsou zajímavé i pro dnešní viktimologii:

- Kompletně nevinná oběť;
- Naivní oběť: nevědomě dělá něco, zvyšující pravděpodobnost viktimizace;
- Riziková oběť: její životní styl ji vystavuje zvýšenému riziku viktimizace;
- Provokující oběť;

¹¹ Tabulka č. 1 v přílohách

¹² STRÉMY T., *Obete kriminality a ich prevencia* In: ZÁHORA J., KERT R., *Obete kriminality – Victims of Crime*, Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, 408 s. ISBN 978-80-89447-36-7 s. 275

¹³ tamtéž

- Participující, spoluvinná oběť: původně vystupuje jako agresor, ale kvůli okolnostem se sama stane obětí;
- Simulující, falešná oběť.

Další z významných osobností viktimologie, německý kriminální psycholog a politik Hans von Hentig, byl stoupencem opačného přístupu oproti Mendelsohnovi, a to přístupu dynamickému, kde viktimizaci vnímal jako vzájemná působení různých činitelů jak na straně pachatele, tak na straně oběti. Mluvil i o socializaci do role oběti, která nastávala v závislosti na tom, jak se k oběti choval pachatel a jak se k ní chovala společnost v době po činu. Tím nastolil i otázku sekundární viktimizace. Hans von Hentig vyčlenil 13 skupin obětí, které ale, z dnešního pohledu, spíše odpovídají výčtu zranitelných obětí či výčtu charakteristik zvyšujících vulnerabilitu konkrétního jedince. Patří sem, například, děti a mladiství, ženy, senioři, osoby s mentálním postižením atd.

2 Právní úprava

2.1 Zákon o obětech trestných činů v České republice

Jak se vyjadřovala řada autorů, procesní práva oběti-poškozeného byla vcelku dostatečně upravena v trestním řádu, což se už nedalo říct o právech oběti jako subjektu zvláštní péče ze strany státu. Tato úprava se jevila jako nedostatečně rozsáhlá a byla roztržena v několika právních předpisech. Právo na peněžitou pomoc a právo na sociální služby šlo nepřímou vyčíst ze zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, a ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.¹⁴ Trestní řád také umožňoval vyvodit některá další práva, jako například právo na informaci nebo právo na ochranu soukromí. Stejně ale, jako s právem na právní a jinou pomoc, i úprava těchto dvou práv, v trestním řádu obsažených, se jevila nedostatečnou. Otázka ochrany oběti před druhotnou újmou nebyla vyřešena vůbec. Úprava podpory ze strany státu nestátních organizací poskytujících pomoc obětem trestných činů také nebyla příliš specifická.

Situace se zlepšila přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Upravuje tři oblasti, a to:

- vymezení práv oběti jako subjektu zvláštní péče ze strany státu (§ 4 – § 22),

¹⁴ GRÍVNA, T. Úvod. In: GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1.

- poskytování peněžité pomoci obětem ze strany státu (§ 23 – § 37),
- stanovení právního základu pro spolupráci mezi státem a nevládními organizacemi, které poskytují pomoc obětem (§ 38 – § 48).

Zákon se skládá z 12 částí. Práva oběti jako subjektu zvláštní péče jsou rozvedena v § 4 až § 37 a jsou rozdělena do 6 dílů. Jedná se o:

- právo na poskytnutí odborné pomoci (díl 1: § 4 – § 6),
- právo na informace (díl 2: § 7 – § 13),
- právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (díl 3: § 14),
- právo na ochranu soukromí (díl 4: § 15 a § 16),
- právo na ochranu před druhotnou újmou (díl 5: § 17 – § 22),
- právo na peněžitou pomoc (díl 6: § 23 – § 37).

2.2 Mezinárodní úprava

I když některá literatura uvádí, že advokát Benjamin Mendelsohn svým referátem pro rumunskou psychiatrickou společnost v roce 1946 obrátil pozornost světa na oběť, systematického zkoumání se dočkala až později. První viktimologická konference se konala v roce 1959 v Japonsku a první mezinárodní dokumenty, které se zabývaly oběťmi trestných činů, vznikají v 70. letech.¹⁵ V českých právnických kruzích se problematika oběti dočkává větší pozornosti ještě o něco později, v 90. letech 20. století, ale od té chvíle prožívá neklesající zájem.

Otázka postavení obětí a možnosti, jak jim pomoci, vyvstává v celé řadě dokumentů, jak mezinárodních, tak i vydávaných v rámci Evropské unie.

2.2.1 Organizace spojených národů

Jedním z prvních významných celosvětových dokumentů, zabývajících se postavením obětí, byla Deklarace základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci (č. 40/34), vydána Valným shromážděním OSN dne 29. listopadu 1985. Tento dokument sice není

¹⁵ GRĚVNA, T. Úvod. In: GRĚVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1.

právně závazný, ale stanoví minimální standard pro zacházení s oběťmi trestných činů a je považován za Magnu chartu obětí trestných činů.¹⁶

Deklaraci propagovaný minimální standard spočívá v zacházení s obětí s pochopením, soucitem a respektem, mluví o zabezpečení přístupu ke spravedlnosti a ke spravedlivé a přiměřené náhradě škody, která obětem byla způsobena trestným činem. Zdůrazňuje význam vstřícného a spravedlivého přístupu během trestního řízení, na zachování respektu k jejich lidské důstojnosti a právu na soukromí a na poskytnutí dostatečného množství informací, které se týkají jak samotného řízení, tak i možnosti získat pomoc.

Jako oběť vidí deklarace nejen přímé oběti, bezprostředně trestným činem postižené, ale někdy i nepřímé oběti, kam spadají například pozůstalé po oběti a také osoby, které utrpěly újmu v důsledku své snahy pomoci oběti či ve snaze trestnému činu zabránit.¹⁷ Kromě toho, deklarace zvláště mluví o obětech zneužití moci a doporučuje členským státům zařadit do svého vnitrostátního práva normy, které by bránily zneužívání moci a poskytovaly náhradu škody lidem, kteří byli takovým zneužitím moci poškozeni. Také se předpokládá, že státy budou přistupovat i na další mezinárodní smlouvy týkající se postavení oběti.¹⁸

V návaznosti na tuto deklaraci, v květnu 1996 přijala Komise OSN pro prevenci trestné činnosti a trestné justice rezoluci, vyzývající k vytvoření programů služeb pro oběti trestné činnosti a k vytvoření Příručky o použití a aplikaci deklarace. Nakonec Příručka OSN na pomoc obětem trestné činnosti vyšla v roce 1999 a slouží jako určitý nástroj při vytváření dalších programů a služeb zaměřených na pomoc a podporu obětí. Skládá se z pěti částí, zaměřených na dopad viktimizace, programy pomoci obětem, odpovědnost profesionálních a dobrovolných pracovníků vůči obětem, vnitrostátní právo, politiku a plánování a na spolupráci na mezinárodní úrovni.

2.2.2 Dokumenty v rámci Rady Evropy

Problematika oběti není jenom mezinárodním zájmem, věnuje se jí i evropská legislativa. Určitý počátek můžeme najít v 60. letech, kdy řada států Rady Evropy (a několik států mimo ni) stanovila pravidla kompenzace obětí z veřejných zdrojů, pokud pro ně nešlo dosáhnout

¹⁶ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 759 s. ISBN 978-80-7179-559-9 s. 29.

¹⁷ Odstavec 2 Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

¹⁸ Odstavce 19-21 Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

kompenzace jiným způsobem.¹⁹ Výbor Rady Evropy na to reagoval podnětem ke hlubšímu zkoumání problematiky odškodňování obětí a po řadě dílčích dokumentů byla v roce 1983 přijata a otevřena k podpisu Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů. Českou republikou tato úmluva byla podepsána v roce 1999, ratifikována v roce 2000 a vstoupila pro ni v platnost 1. 1. 2001.

Za pozornost také stojí Doporučení č. R (85) 11 o postavení obětí v rámci trestního práva a trestního procesu²⁰, přijaté Výborem ministrů Rady Evropy v roce 1985. V tomto dokumentu se stanoví, že základním účelem trestního soudnictví je uspokojování potřeb a ochrana zájmů obětí, a s tím souvisí i význam zvyšování důvěry oběti v justici a zabezpečování spolupráce oběti s trestní justicí, zejména je-li oběť zároveň v postavení svědka.²¹ Upozorňuje na nutnost školení činitelů, které vstupují do kontaktu s oběťmi trestných činů, tak, aby se oběti dostal dostatek informací co se týče pomoci, průběhu řízení a možnosti odškodnění, aby se zbytečně nezasahovalo do práv a důstojnosti oběti, co by v opačném případě mohlo způsobit sekundární viktimizaci. Doporučuje vzít v potaz i situace, kdy je potřeba oběti poskytnout zvláštní ochranu, a to zejména v případě organizovaného zločinu, kde by mohlo ze strany pachatele na účet oběti a její rodiny docházet k zastrašování a hrozbě odplaty.

V Doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace z roku 1987 se radí více zapojovat do pomoci obětem nestátní organizace, zaměřit se na poskytování veřejnosti a obětem informací o tom, jak se ochránit před trestnou činností, na prevenci trestné činnosti a tím i na prevenci viktimizace.²² Toto doporučení bylo později nahrazeno Doporučením Rec (2006) 8 Výboru ministrů Rady Evropy²³, kde se rozšířila definice oběti a více se zde zabývalo pojmy reviktimizace a sekundární viktimizace.

¹⁹ GRÍVNA, T. Úvod. In: GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1

²⁰ Recommendation No. R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure [cit. 2021-10-23]. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16804dcca>

²¹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 759 s. ISBN 978-80-7179-559-9 s. 45.

²² Informace převzatá z webových stránek Ministerstva spravedlnosti Spojených států amerických, [cit. 2021-10-23]. Dostupné online na: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/assistance-victims-and-prevention-victimization-recommendation-no>

²³ Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims [cit. 2021-10-23]. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16805afa5c>

2.2.3 Dokumenty v rámci Evropské unie

Jedním z cílů legislativy Evropské unie je zajištění spravedlivého a přiměřeného odškodnění obětem trestných činů v rámci EU, a v návaznosti na tento cíl v březnu 2001 Rada EU přijala Rámcové rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SVV). V něm spočívala snaha poskytnout nejlepší právní ochranu a ochranu zájmů obětí, bez ohledu na to, v jakém členském státě se oběť nacházela. To, pochopitelně, bylo těžko realizovatelné bez sjednocení právních a správních předpisů členských států, a zároveň bylo potřeba zamezit přijímání dílčích úprav, které by mohly vést ke druhotnému poškození oběti. Rámcové rozhodnutí upozorňovalo na důležitost zapojení specializovaných služeb a subjektů pomáhajících obětem, na nutnost školení osob, které přicházejí s obětí do styku, a na nezbytnost dodržování práv obětí.

Rámcové rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SVV) bylo v říjnu 2012 nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu.

Dalším ze závazných dokumentů EU, zaměřených na oběti trestných činů, je Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU o evropském ochranném příkazu. V ní jsou stanovena pravidla, kdy justiční nebo ekvivalentní orgán ve členském státě, v němž bylo vydáno ochranné opatření chránící osobu před trestným činem jiné osoby, kterým může být ohrožen život, zdraví, důstojnost, osobní svoboda nebo sexuální integrita, může vydat evropský ochranný příkaz umožňující příslušnému orgánu v jiném členském státě pokračovat v ochraně dotčené osoby na svém území, v důsledku spáchání trestného činu nebo údajného spáchání trestného činu podle vnitrostátního práva státu, který evropský ochranný příkaz vydává.

Třetím z řady závazných dokumentů EU, upravujících postavení obětí, je Směrnice Rady EU 2004/80/ES o odškodňování obětí trestných činů.²⁴ Její preambule připomíná, že jedním z cílů Evropského společenství je odstranění překážek volného pohybu osob a služeb mezi členskými státy, a, jak bylo Soudním dvorem shledáno ve věci „*I. W. Cowan v. Trésor Public*“ a jak je také uvedeno v preambuli směrnice „*pokud právo Společenství zaručuje fyzické osobě svobodu odebrat se do jiného členského státu, je nezbytným důsledkem této svobody pohybu ochrana této osoby před újmou v dotčeném členském státě na stejném základě jako u státních příslušníků uvedeného státu a osob, které v něm mají bydliště.*“²⁵ Je proto logické, že opatření napomáhající usnadnění odškodnění obětí trestných činů je správným krokem v plnění vytyčeného cíle.

²⁴ GRÍVNA, T. Úvod. In: GRÍVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1

²⁵ Bod 2 Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů

Směrnice je založena na zásadě, že pokud osoba žije nebo obvykle se zdržuje na území určitého členského státu, ale stane se obětí úmyslného násilného trestného činu na území jiného členského státu, tak poskytnout odškodnění je povinen ten stát, na jehož území ke spáchání trestného činu došlo.

Směrnice počítá s tím, že stanovený systém spolupráce pro usnadnění přístupu k odškodnění obětí v přeshraničních situacích bude fungovat na základě systémů členských států pro odškodnění obětí úmyslných násilných trestných činů spáchaných na jejich územích, a proto se počítá s tím, že ve členských státech již nějaký mechanismus pro odškodnění existuje, což v době přijetí směrnice bylo pravdou pro většinu členských států. Některé z nich to udělaly v rámci plnění svých závazků podle Evropské úmluvy o odškodnění obětí násilných trestných činů.

2.3 Právní úprava postavení oběti ve Slovenské republice

Podobně jak je tomu v České republice, i na Slovensku najdeme zákon, který se zabývá právní úpravou obětí, a to konkrétně zákon č. 274/2017 Sb., „o *obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov*“, který se poměrně podobá zákonu českému. Za oběť se dle tohoto slovenského zákona považuje každá „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, nemajetková nebo jiná škoda, nebo jestli byly porušeny či ohroženy její zákonem chráněná práva nebo svobody*.“ Přitom pod ublížením na zdraví se rozumí poměrně široká škála poranění, od modřiny přes různé oděrky až po závažná zranění.²⁶ Stejně jak je uvedeno v § 3 českého zákona o obětech trestných činů, kde se mluví o tom, že za oběť je potřeba považovat každou osobu, pokud se cítí být obětí spáchaného trestného činu, dokud najevo nevyjde opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti, tak i slovenský zákon operuje s podobným ustanovením. Analogickou té české je úprava i v případech, kdy příbuzní osoby, přímo postižené trestným činem, jsou považovány za oběť – dochází k tomu, pokud přímá oběť zemřela. Zákon o *obetiach trestných činov* také pracuje s okruhem zvlášť zranitelných osob, kam zařazuje například děti do 18 let a osoby starší 75 let (na rozdíl od českého zákona, který nestanoví fixní hranici v případě seniorů a mluví o osobách vysokého věku, za které dle ustáleného výkladu § 42 písm. h) trestního zákoníku lze označovat

²⁶ Informace převzatá z webových stránek Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky, [cit. 2023-04-21] dostupné online na: <https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/obete-trestnych-cinov/som-obetou/>

osoby od 60-65 let). Těmto zvláště zranitelným osobám, stejně jako v české úpravě, náleží poskytnutí specializované odborné pomoci.

3 Problematika kriminalistických stop, materiální a paměťové stopy.

Kriminalistické stopy hrají důležitou roli při vyšetřování trestných činů, a proto je jim věnován široký prostor v odborné literatuře. Ale co vlastně představují, jak jsou systematizovány, a jestli nějaká systematizace je vůbec možná?

Pro lepší objasnění podstaty kriminalistických stop bychom se měli obrátit na předpoklad zformulovaný v obecné filozofické teorii vzájemného působení: „*Působí-li na sebe současně dva nebo více objektů, dochází ke vzájemnému předávání informací o jednotlivých objektech navzájem.*“²⁷ Tento předpoklad lze aplikovat na objekty anorganické a organické přírody a jejich různé kombinace, a tyto objekty působí i na vědomí člověka. Příkladů je hodně, lze uvést výstřel z pistole, během kterého dochází ke vzniku různých znaků na nábojnici a střele a zároveň k opotřebení funkčních částí zbraně; chůzí v bahně vzniknou otisky obuvi, a naopak na samotné obuvi zůstanou stopy zeminy atd.

Kriminalistické stopy jsou základem, ze kterého se vychází při objasňování trestné činnosti. Poskytují totiž o trestném činu, jako o jevu, který se odehrál v minulosti, dostatečně adekvátní obraz o průběhu, o činnosti pachatele a jiných zúčastněných osob, o tom, jaké zbraně, nástroje či jiné prostředky byly použity atd.

Jako definici kriminalistických stop lze uvést, že „*kriminalistickou stopou je každá změna, která je v příčinné nebo jiné souvislosti s kriminalisticky relevantní událostí, existuje nejméně od svého vzniku do zjištění a je vyhodnotitelná současnými kriminalistickými metodami a prostředky.*“²⁸

Kriminalistické stopy nemohou existovat bez svého materiálního nositele. Vztahuje se to i na paměťové stopy, které sice jsou ukotveny v těžko materiálně uchopitelném vědomí člověka, ale v tomto případě materiálním nositelem je šedá kůra mozková se svými psychofyzilogickými procesy. Obsah stop je tvořen kriminalisticky relevantní informací, která může mít vnější formu

²⁷ SUCHÁNEK, J., *K definičním kritériím pojmu „kriminalistická stopa“* In: Kriminalistika č. 2, r. 2015, ISSN: 1210-9150

²⁸ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 78

(například daktyloskopická stopa, různé otisky) a vnitřní formu (složení biologických nebo chemických stop).

Dále kriminalistické stopy mají kriminalisticko-technický a kriminalisticko-taktický význam:

- Kriminalisticko-technický význam je zachycen ve využití kriminalistické stopy v procesu kriminalistické identifikace – dovolí to identifikovat osobu, věc, popřípadě i zvíře, které konkrétní kriminalistickou stopu vytvořily, což zpravidla má zásadní význam. Avšak ne každá stopa požadovaný kriminalisticko-technický význam má.
- Kriminalisticko-taktický význam znamená, že stopa je schopna poskytnout informace o osobách, které se na konkrétní události podílely, o jejich fyzických (nebo i psychických vlastnostech), o způsobu provedení činu atd. Kriminalisticko-taktický význam má každá kriminalistická stopa.²⁹

Co se týče dělení stop, i když řada autorů v minulosti usilovala o co nejpodrobnější a nejrozzumnější členění kriminalistických stop, tyto snahy se ukázaly jako nevhodné. Proto se v současnosti pracuje se dvěma základními skupinami – stopami paměťovými a stopami materiálními.

3.1 Paměťové stopy

Paměťové stopy se tvoří v lidském vědomí či paměti. Je to určitý smyslový stupeň poznání, který navíc není u všech lidí stejný, jelikož je ovlivněn více faktory, jako jsou například osobní zkušenosti nebo povolání. Také to, co nám připadá zajímavější, pro nás osobně důležitější, si zapamatujeme lépe a podrobněji než subjektivně lhostejné skutečnosti. Navíc velkou míru na schopnost vytvořit paměťové stopy, na jejich stav, bude mít i psychické rozpoložení jedince v době události (například při akutním pocitu strachu máme tendenci vnímat věci hrozivěji, než ve skutečnosti jsou) a také na subjektivních vlastnostech dotčené osoby, a to konkrétně na její schopnosti informaci vnímat, fixovat, vybavovat a reprodukovat.

Jelikož paměťové stopy vznikají prostřednictvím smyslů, jejich dělení v tomto ohledu je poměrně jednoduché, a to na paměťové stopy sluchové, zrakové, čichové, chuťové a hmatové. Z nich jsou nejvíce v kriminalistické praxi využívány stopy zrakové a sluchové, čichové a

²⁹ tamtéž

chuťové mnohem řídkěji (ale k jejich využití může docházet, když byl například cítit unik plynu před výbuchem, nebo jídlo mělo zvláštní chuť) a hmatové spíše výjimečně (například osoba s poruchou zraku má mnohem citlivější konečky prstů, a proto dokáže precizně popsat určitý povrch).

Důležitým momentem je také to, že lidská paměť nedokáže okamžitě vjem zafixovat, obvykle tento proces může trvat až několik desítek sekund. Svůj význam to v kriminalistice má například při výslechu osob. Při výslechu poškozeného dopravní nehody může dotyčný být neschopen vyličit děj bezprostředně před nehodou nebo i po nehodě, a to ne proto, že by se něčemu vyhýbal nebo lhal, ale právě z důvodu utrpění fyzické újmy a poškození mozku. K ověření těchto skutečností slouží psychologické a psychiatrické metody. Na druhou stranu, nedokážeme získat paměťové stopy, pokud osoba vypovídat nechce nebo ani nemůže (například pro duševní poruchu nebo pokud se nachází v bezvědomí), žádné vynucující prostředky v podobě přístrojů, léků apod. neexistují. Podobně ani není možné získat paměťové stopy v případě smrti osoby.³⁰

3.2 Materiální stopy

Za materiální (neboli hmotné) stopy se považují stopy vytvořené kdekoli mimo lidské vědomí (respektive paměť), a proto sem lze zařadit i stopy zanechané na lidském těle, zpravidla různá poranění.

Podobně jak je tomu u členění stop obecně, i další členění stop materiálních může být velice detailní. Jako základní skupiny lze však uvést:

- 1) Stopy obsahující základní informaci o vnější struktuře působícího objektu. To znamená, že odrážejí vzájemné mechanické působení. Lze sem zařadit stopy daktyloskopické, mechanoskopické, balistické, trasologické atd.;
- 2) Stopy obsahující základní informaci o vnitřní struktuře působícího objektu. Během mechanické interakce dojde k přenosu hmoty. Sem spadají stopy biologické, chemické, pyrotechnické atd.;
- 3) Stopy, které obsahují informaci o funkčních a dynamických vlastnostech a návycích. Stopy v této skupině může vytvořit jen živý člověk při pohybu a při interakci s dostatečně přijatelným okolím. Jsou to stopy hlasu, lokomoce a ručního písma;

³⁰ tamtéž

- 4) Stopy, které obsahují sdruženou informaci o vlastnostech objektu nebo objektech, které je vytvořily. Jako příklad lze uvést daktyloskopickou stopu vytvořenou krví.³¹

Pro kriminalistickou praxi výhodnějším a prospěšnějším tříděním materiálních stop je jejich dělení podle změn, které nastaly při jejich vzniku v materiálním prostředí, jelikož tyto stopy, rozdělené do různých skupin podle tohoto kritéria, vyžadují odlišné metody a prostředky pro jejich vyhledávání, zajišťování, fixování a zkoumání.

- Stopy vstřícné odrážejí vzájemné působení dvou objektů – na objektu A najdeme informace, které na něm zůstaly díky odrazu objektu B a *vice versa*. Tento druh stop se však v praxi vyskytuje omezeně, zpravidla se objeví v souvislosti s dopravními nehodami, kdy částice z aut (rozbitá skla z světlometů, úlomky nátěrových systémů) vzájemně ulpí na vozidlech. Také sem lze zařadit přenos textilních vláken z oděvů mezi osobami, což zpravidla má značný význam, jelikož díky těmto stopám lze prokázat vzájemný kontakt konkrétních objektů.
- Stopy plošné a plastické (objemové). Od sebe se odlišují tím, že plošné stopy vznikají na objektech, které při působení objektu vytvářejícího stopy se nedeformují, kdežto u plastických k deformaci dochází. Jako typické příklady u plošných stop lze uvést stopy vzniklé při chůzi na tvrdé podložce (například linoleum) nebo při jízdě na pevné vozovce (například beton), kdežto plastické stopy vzniknou při chůzi v blátě nebo sněhu nebo při jízdě v měkké zemině. K plastickým stopám lze ještě zařadit například stopy mechanoskopické nebo balistické.
- Stopy statické a dynamické se odvíjí od pohybu objektu, který stopu vytváří, vůči nositeli stopy. U statických stop je tento pohyb minimální. U dynamických stop se objekt pohybuje v nositeli stopy, popřípadě se oba pohybují nezávisle na sobě. Do dynamických stop lze zařadit stopy mechanoskopické, balistické a řadu dalších.
- Stopy periferní (obrysově) dokážou poskytnout informaci o tvaru objektu. Například na zaprášené podlaze lze rozpoznat tvar původně se tam nacházejícího předmětu.
- Stopy oddělení znamenají, že z jednotlivých částí lze sestavit celek. Jako typické příklady lze uvést na kousky roztrhanou písemnost nebo střepy rozbitého skla.³²

³¹ PORADA, V. a kol. *Kriminalistika (teorie, metody, metodologie)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 459 s. ISBN 978-80-7380-490-9. s. 193

³² MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 83

Dále si dovolím uvést případ, který se odehrál v Horšovském Týně a týkal se zvláště závažného zločinu znásilnění ve stádiu pokusu. Obecně objasňování trestných činů, které by šly označit jako domácí sexuální útoky, je poměrně komplikované, ale v tomto konkrétním případě se podařilo pachatele usvědčit a odsoudit díky poměrně zajímavé kriminalistické stopě, kterou zanechal na těle poškozené.

„Dne 7. 1. 2015 bylo na policii telefonicky oznámeno o mladé ženě, která se na oznamovatele obrátila s prosbou o pomoc, a oblečena byla jen v tílko a spodní prádlo, neměla na sobě ani obuv (což pro zimní počasí rozhodně není typické). Byla velmi rozrušená, plakala, nesla znaky poranění.

Při výslechu poškozené Nikolý S. bylo zjištěno, že bydlela s Markem P., kterého znala od dětství. Kdysi měli mezi sebou intimní poměr, který trval přibližně 1 měsíc, pak se rozešli a znovu se potkali asi 2-3 měsíce před skutkem. Marek P. v tu dobu přišel o práci a neměl kde bydlet, tak mu Nikola S. nabídla jednu místnost v bytě, kde sama žila v podnájmu. Dokonce mu zařídila zaměstnání v obchodním domě, kde sama pracovala, a jelikož oba pracovali na směny, dle slov Nikolý se v bytě téměř nepotkávali. Jejich vztah vnímala jako kamarádský a vyloučila jakýkoliv intimní kontakt. Dokonce Markovi pomáhala s penězi s tím, že ji všechno vrátí z první výplaty. Jejich klidné soužití ale trvalo jenom 14 dní.

Dva dny před události bylo Nikole oznámeno, že ji chtějí povýšit, ale Marka pro jeho neshody s kolegy a absenci v docházce chtějí propustit. Tuto skutečnost mu měla sama sdělit. Původně vypadalo, že na to nijak nereagoval. V rozhodný den ale dle popisu Nikolý byl v jakémisi stavu „transu,“ měl na její adresu pronášet zvláštní poznámky. Když se Nikola zamkla v koupelně (byl to jednoduchý zámek, kde je klíč součástí zámku a nelze jej vyjmout), po nějaké době, když už byla z vody pryč a utírala se ručníkem, zvenku se otevřely dveře a v nich stál Marek P. Zase pronesl na její účet nevhodnou poznámku, ona se ho snažila odstrčit a z koupelny odejít. Marek P. ji však ručník strhl, chytil ji oběma rukama pod krkem a natlačil na zeď koupelny. Potom ji jednou rukou osahával na prsou a druhou rukou ji stále škrtil, dle slov poškozené ještě zaregistrovala, jak ji políbil na krk, ale potom z důvodu škrcení ztratila vědomí. Probrala se, kdy ji Marek máčel hlavu ve vodě a když viděl, že už je při smyslech, z koupelny odešel. Poškozená toho využila, běžela do svého pokoje, oblékla si kalhotky, podprsenku a tílko, více nestihla. Podezřelý přišel do pokoje, Nikola se snažila vzít mobilní telefon ze stolku, v tom ji ale bylo zabráněno, a přitom byla vylita káva z hrnku, který stál na stolku vedle mobilu. Marek P. strhl poškozenou na postel, chytil ji opět pod krkem a druhou rukou ji držel obě ruce nad hlavou. Nikola se snažila z jeho chvatu vykrotit, zmítala se a obecně se snažila bránit. Marek ji měl

pohrozit nožem a říct ji, že ji klidně zabije, že si to užije, když si půjde sednout. Když si začal svlékat kalhoty, poškozená toho využila, vytrhla se mu a běžela směrem k oknu (být se nacházel v přízemí). Chtěla z okna vyskočit, ale Marek ji chytil a tahal zpět, při tom ji roztrhl tílko, které měla na sobě. Při přetahování Marek kousl Nikolu do boku a praštil ji do zad. Nakonec se jí ale podařilo z okna vyskočit a utéct k vozidlu, odkud oznamovatel pak volal policii. Z vozidla oznamovatele viděla, jak Marek P. hodil na zem klíče, nasedl do jejího auta (k jehož použití mu nikdy nedala souhlas) a z místa odjel neznámo kam.

Samotné zadržení podezřelého bylo dosti specifické – objeven byl v tratolišti krve v bytě poškozené, kam se vrátil, když byla vyslýchána policisty na služebně. Měl mnohačetné řezné rány na obou zápěstích, bodnou ránu v hrudníku, na stolku byly nalezené prázdné blistry od různých léků. Také tam byl nalezen dopis na rozloučenou, ve kterém se Nikole omlouval za to, co ji udělal, a doufal, že v příštím životě jejich vztah vyjde lépe. Na zemi ležel zakrvácený kuchyňský nůž. Policejní hlídka zavolala záchrannou službu a zpočátku jeho zranění vypadala jako život ohrožující.

Vzhledem k tomu, že k pohlavnímu styku nedošlo, v úvahu nepřicházely genetické stopy z pochvy poškozené. Avšak i tak se na jejím těle, kromě různých otlaků, podlitin a oděrek, objevila poněkud neobvyklá trasologická stopa, která se ale ukázala být velice důležitým důkazním prostředkem. Šlo totiž o otisk chrupu na levém boku Nikoly S. Dobrou prací kriminalistického technika se podařilo tuto stopu kvalitně fotograficky zadokumentovat. Další významnou stopou byl již zmíněný, podezřelým vlastnoručně napsaný, dopis na rozloučenou.

Zranění Marka P. po ošetření v nemocnici se ukázala být lehká, a proto byl již 8. 1. 2015 vyslechnut. Tvrdil, že s Nikolou S. žil jako s přítelkyní, opakovaně spolu měli sex. Do koupelny za ní nepřišel, tvrdil, že když je zamčeno, tak se tam dostat ani nedá (což bylo později vyvráceno prověrkou na místě a ukázalo se, že dveře lze zvenčí otevřít i pouhou rukou, bez použití jakéhokoliv nástroje). Že se s poškozenou jen pohádal a povalil ji na postel, a že po hádce utekla oknem. Sebevraždu se rozhodl spáchat, protože ztratil smysl života, a v dopise na rozloučenou se Nikole omlouval za hádku (čemuž vyšetřovatel, jako vysoce nepravděpodobnému scénáři, pochopitelně neuvěřil). Marek P. také popíral, že by poškozenou kousl do boku.

Během vyšetřování bylo provedeno poněkud ojedinělé znalecké zkoumání z oboru kriminalistika, odvětví trasologie. Obviněnému byl sňat otisk chrupu, ze kterého pak byly vytvořeny odlitky, a to horní a dolní čelisti. Potom kriminalista prováděl, při různé intenzitě,

přítlaky odliktů vůči deformovatelné hmotě, byl vybrán nejrelevantnější otisk a následně natočen tak, aby odpovídal stopě na těle poškozené. Vytvořený srovnávací materiál byl porovnán s fotografickým zadokumentováním z místa činu a tímto způsobem bylo dosaženo individuální identifikace. Nakonec byl Marek P. obžalován, uznán vinným a odsouzen ze spáchání zvláště závažného zločinu znásilnění ve stadiu pokusu, přečinu nebezpečného vyhrožování a přečinu neoprávněného užívání cizí věci.“³³

4 Podíl oběti na predeliktní situaci a problematika křivých obvinění

K tomu, že by napadená osoba v žádném rozsahu nepřispěla ke vzniku či průběhu konfliktu, dochází jen výjimečně. V převážném počtu případů oběť zároveň s pachatelem ovlivňuje, jak (a zda) k trestnému činu dojde, jak bude probíhat a jaké budou následky. Proto zjišťování chování oběti před a v průběhu trestného činu je důležité pro pochopení jejího následného chování v průběhu vyšetřování. Například by mohlo docházet k tomu, že její výpověď nakonec nebude odpovídat realitě, jelikož dotčená osoba se bude snažit zakrýt míru svého podílu na odehravší se události. Může se stát, že za vznik či eskalaci konfliktu bude ve větší míře odpovědná právě oběť než samotný pachatel. Kromě toho nejsou ojedinělé ani případy, kdy oběť mění svou výpověď ve zlém úmyslu pachatele ještě více poškodit, zveličuje způsobenou újmu, nebo se dokonce pokouší pachatele takovým způsobem vydírat.

4.1 Vztah mezi obětí a pachatelem

Vztah mezi obětí a pachatelem ovlivňuje jak vznik a průběh trestného činu, tak i efektivitu použitých postupů v trestním řízení (i co se týče zjištění a ztotožnění pachatele, i samotného vyšetřování, ale i jako zdroj důkazní informace, včetně řízení před soudem). K jejich posouzení jsou používána speciální viktimologická kritéria, a to konkrétně zjištění intenzity vztahu mezi pachatelem a obětí, o okolnosti vzniku vztahu a doby jeho trvání, o existenci přímého kontaktu mezi obětí a pachatelem a o schopnosti a možnosti se navzájem či jednostranně ovlivňovat v průběhu vyšetřování či soudního řízení.³⁴ Tento vztah má také vliv i na samotné oznámení a ochotu oběti spolupracovat s policií a dalšími orgány činnými v trestním řízení, například

³³ BERÁNEK V., *Usvědčil ho vlastní chrup*. Kriminalistický sborník 4/2017. s. 12–17.

³⁴ MAREŠOVÁ A., MARTINKOVÁ M. *O významu poznávání obětí trestné činnosti*, IKSP Praha [cit. 2023-04-10]. Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/soubor/maresova-obeti-pdf.aspx>

v souvislosti s existencí okruhu trestných činů uvedených v § 163 trestního řádu, které není možné stíhat bez souhlasu poškozeného. Pokud předchozí vztahy byly pozitivního charakteru, může se oběť pokoušet pachatele chránit a nadřizovat mu i po spáchání trestného činu, naopak předchozí negativní vztah se ještě vyostří, a nakonec může vyústit dokonce i v obvinění nevinného.

4.2 Oběť jako nositel stop a svědek v trestněprávním řízení

Je poměrně zřejmé, že u některých druhů trestných činů, zejména tam, kde dochází k použití násilí, jako je například vražda, ublížení na zdraví, znásilnění atd., může oběť při své snaze uchránit se různě intenzivně pachatele zranit, poškodit jeho oblečení a obecně svým přičiněním zanechat na pachatelovi různé stopy. Zároveň během této interakce i sama oběť se stává příjemcem stop trestného činu, respektive jejich nositelem – na svém oblečení, těle, i vědomí. Dochází u ní k tzv. změně vlastnosti oběti.³⁵ Takové identifikovatelné změny vlastnosti (ať jsou biologické či psychické, materiální nebo paměťové, které jsou využívány v jejím postavení svědka, při rekognici a rekonstrukci události), nezávisle na tom, jestli vznikly přičiněním pachatele nebo jako doprovodné jevy konkrétního trestného činu, většinou mají, pokud jsou zjištěitelné a využitelné současnými metodami, prostředky a postupy, zásadní vliv pro identifikaci pachatele, důkazní řízení, usvědčení a odsouzení pachatele.

Oběť je důležitá i jako oznamovatel trestného činu. Například u pokusu o vraždu, u trestného činu loupeže, znásilnění, nebo u celé řady trestných činů z okruhu majetkové kriminality hraje oběť zásadní roli při popisu skutku a případně i osoby pachatele, je základním (a někdy i jediným) zdrojem informací. Krom toho, například popisem svých aktivit, meziosobních styků, majetkových poměrů apod. může poskytnout rámec pro vytváření vyšetřovacích verzí, a tím se stává, třeba i nevědomě, zdrojem informací o kriminální situaci.

4.3 Oběť jako aktivní účastník vyšetřování trestného činu a průběhu trestního řízení

Neoznámení trestného činu oběti má hned několik negativních stránek. Zaprvé, takové neoznámené činy tvoří značnou část latentní kriminality a tím zkreslují příslušné statistiky.

³⁵ tamtéž

Zadruhé, může to naznačovat jistou neschopnost policie dovést vyšetřování do logického konce, a to obviněním pachatele. A nakonec, může to vypovídat i o nedůvěře obyvatel k policii, o jejich domněnkách, že určitým typům obětí a druhům trestných činů se policie nevěnuje s dostatečnou pečlivostí a pozorností, a že naopak dochází k nadřezování pro určité pachatele.

4.4 Míra (spolu)odpovědnosti oběti na trestném činu a problematika provokující oběti

V kriminologii stejně jako i v kriminalistice se pracuje s pojmem viktimologického zavinění, což vyjadřuje roli oběti v původu zločinu a v motivaci pachatele. Vztahuje se to však na celou řadu vlastností oběti (tzv. viktimogenní faktory), které ovlivňují rozhodnutí pachatele, zda trestný čin spáchá či nikoliv. Nezabývá se však morálním posouzením chování oběti, které ale má svůj význam při posuzování privilegovaných skutkových podstat – v tomto případě můžeme hovořit o viktimologickém zavinění v mnohem užším smyslu, kterým označíme míru odpovědnosti či spoluodpovědnosti za vznik a eskalaci konfliktu během (zejména násilného) trestného činu.

Může se stát, že oběť sama usnadňuje spáchání trestného činu, a to nechtěně a nevědomě, z vlastní hlouposti či naivity. Vystavuje se viktimizaci vlastním nerozvážným jednáním a odnáší si z toho důsledky. Nelze však její lehkomyšlnost považovat za samotnou podstatu, že trestný čin bude spáchán. Můžeme to spíše popsat jako určitý katalyzátor, podobný tomu, jak to probíhá v chemických reakcích – při vhodných vstupních materiálech a podmínkách se celá reakce vlivem katalyzátoru jen urychlí.

Americký sociolog Andrew Karmen se domnívá, že nejvíce tento typ spoluodpovědnosti se projeví u krádeží aut a u vloupání. Pokud si řidič nechá klíčky ve spínací skříňce a auto opustí, bude v určitém smyslu odpovědný za to, že mu za volant někdo naskočí a s autem odjede. Podobně je to i s vloupáním za situace, že majitel neuzamkne vstupní dveře nebo nechá otevřená okna. Ze závěrů, předložených Karmen, vyplývalo, že mladí lidé, lidé s vyššími příjmy a nájemci byli více laxní, co se týče zabezpečení domácnosti, než lidé starší, chudší a ti, komu obydlí patřilo. Dokládá však, že trestné činy spáchané z takové „nedbalosti“ oběti tvoří jen

zlomek z celkového počtu spáchaných trestných činů a že většinou se spíš jednalo o spontánní jednání pachatele, který nemohl odolat naskytnuvší se příležitosti.³⁶

4.4.1 Provokující oběť

Mnohem zajímavější okruh tvoří trestné činy s provokující obětí. Problematikou provokace a jejího uchopení a nadefinování se zabývala celá řada autorů. Starší autoři z oblasti německý mluvících zemí užívali výraz „*Mitschuld*“, přeloženo do češtiny jako „spoluvina“, a tento výraz zahrnoval i morální vytykatelnost. B. Mendelsohn ve své typologii oběti rozlišoval mezi oběťmi „zcela nevinnými“ a „oběťmi s podstatně vyšší mírou viny než pachatel.“³⁷ M. E. Wolfgang zavedl v anglosaské kriminologii pojem „*victim precipitated crime*“³⁸ – zločin vyvolaný obětí (jako příklad podobného chování lze uvést případy, kdy právě budoucí oběť byla první, kdo se pokoušel protivníka zastrašit zbraní či ji dokonce použil nebo kdo oponenta jako první fyzicky napadnul během slovní potyčky), jelikož výraz „*provocation*“ označuje jednu z polehčujících okolností, kterých lze využít v případech úmyslných usmrcení. Podobně je tomu i v němčině, kde se hovoří o „*provozierte Tötung*“ neboli o vyprovokovaném zabití. Naopak polský kriminolog B. Hołyst užívá pojem „*prowokacja*“ v širokém významu „*jakéhokoli chování oběti, které pachatele vedlo ke spáchání trestného činu*“,³⁹ a to včetně chování v určitém smyslu neúmyslného nebo naopak společnosti vnímaného jako chování žádoucí (například zastání se týrané osoby, pronásledování zloděje). V českých kruzích J. Musil užívá pojem provokace primárně ve smyslu agresivního chování oběti (například uráží budoucího pachatele, posmívá se mu či mu nadává), čímž je pachatel podněcován k útoku, a nakonec taková oběť je fyzicky napadena a zraněna.⁴⁰ Upozorňuje však i na to, že tyto provokující jevy mají tendenci v dlouhodobě konfliktních vztazích se na sebe nabalovat, kdy nakonec i maličkost může vyústit v podobu nechvalně známé „poslední kapky.“ Další český autor M. Mítlöhner ve svém výzkumu vražd poukázal na případy, kdy je pachatel motivován k útoku pocitem vlastního

³⁶ KARMEN, A. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, xvii, 269 s. ISBN 0-534-02997-3. s. 78

³⁷ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

³⁸ KARMEN, A. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, xvii, 269 s. ISBN 0-534-02997-3. s. 78

³⁹ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁴⁰ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8, s. 154

ohrožení, respektive když brání svou čest a důstojnost před útokem ze strany budoucí oběti, a také na specifické případy odvetných vražd, kdy je pachatel motivován konfliktem v ekonomické oblasti a zároveň pokořujícím chováním oběti. Poukazuje i na fakt, že v určitých případech lze jednání oběti označit jako nebezpečné nejen pro ni samotnou, ale i jako škodlivé pro celou společnost. Mluví o „vině“ a „odpovědnosti“ poškozeného, která vyplývá z jeho „provokujícího“ a „nezákonného“ jednání, což typicky můžeme najít u podvodu a u mravnostních deliktů.⁴¹

Dále budu pojednávat o provokaci ve smyslu úmyslných jednání oběti před spácháním trestného činu, které mohou být vnímána jako polehčující okolnost a případně vést k posouzení spáchaného skutku podle mírnějších ustanovení. Provokace v tomto smyslu označuje určitý podíl morální viny oběti na tom, že se konflikt mezi osoby překlopil do často závažného násilného trestného činu, a tento podíl viny zároveň umožňuje posoudit jednání pachatele benevolentněji z hlediska trestního práva.

S ohledem na cizí právní úpravy, odbornou literaturu a judikaturu, provokace ve výše uvedeném smyslu vede ke vzniku dvou typů predeliktních situací:

- 1) Reverze rolí mezi pachatelem a obětí. Budoucí oběť sama začíná s agresí vůči budoucímu pachateli, který je na ni často v různých ohledech závislý, poměr sil mezi nimi je dlouhodobě nevyrovnaný. Samotný trestný čin často navazuje na předcházející soustavné týrání a obecné závažné přikopí, směřující od oběti k pachateli. Dochází k situaci, že tyto opakované podněty se hromadí a najednou utlačované osobě „rupnou nervy“ a položí odpor, který se pro budoucí oběť stane osudným.
- 2) Relativně vyrovnaný poměr sil. V tomto případě můžeme užít pojem „provokace“ v běžném smyslu, což znamená, že se oběť zachová vůči pachateli tak nevhodným způsobem, který poměrně omluví bezprostřední ztrátu sebeovládání, a následný trestný čin je spáchán v podobě spontánního afektdeliktu.⁴² Do této kategorie lze zařadit některé z tzv. konfrontačních či „hospodských“ vražd, které vyvstanou z náhodných konfliktů,

⁴¹ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁴² tamtéž

často pod vlivem alkoholu. Spadají sem i některá úmyslná usmrcení, kterými vrcholí dlouhodobě konfliktní soužití partnerů.

Hans von Hentig pojednával o prvním z výše uvedených typů, když mluvil o tzv. agresivní oběti, a lze je dále rozdělit na:

- 1) Případ svépomoci, kdy budoucí pachatel již byl postižen závažným jednáním budoucí oběti, nebo mu takové postižení reálně hrozí. Zároveň pachatel nemá (minimálně ze svého subjektivního pohledu) šanci na získání pomoci ze strany státní moci, a proto se snaží nastolit spravedlnost svépomocí, ale využívá k tomu násilí, které nelze podřadit pod nutnou obranu.
- 2) Případ, kdy pachatel usmrcuje „domácího tyrana“. Obětí je násilnický jedinec, často závislý (většinou na alkoholu), který dlouhodobě týrá svou rodinu. Pachatelem je zpravidla partnerka nebo dítě (většinou dospělý syn), nebo dochází k určitému spiknutí několika rodinných příslušníků.
- 3) Obětí je šikanující představený pachatele. Dochází ke zneužívání nadřazeného postavení (typicky zaměstnavatel vůči zaměstnanci), k šikanóznímu chování s prvky brutálního násilí. I zde může jít jak o spontánní afektdelikt jednotlivce, tak i o čin páchaný více pachateli zároveň. Hans von Hending sem podřazoval například fenomén, kdy posádka lodi vraždila kapitána-tyrana.
- 4) Obětí je věřitel, který se při vymáhání své pohledávky uchyluje k zastrašování, fyzickému násilí a neoprávněným zásahům do majetku a domovní svobody svého dlužníka.
- 5) Obětí je nebezpečná násilnická osoba, která se pohybuje v kriminálním prostředí, a nakonec je z preventivních důvodů odstraněna svými rivaly.
- 6) Obětí je osoba, která dlouhodobě vydírá pachatele, že oznámí jeho jednání, za které pachatelovi hrozí závažný postih.
- 7) Obětí je partnerka, která dlouhodobě týrá svého partnera (budoucího pachatele) agresivními výstupy, verbálně ho ponižuje a používá vůči němu fyzické násilí.⁴³

Velkému zájmu v odborných dílech věnovaných úmyslným usmrcením nebo problematice oběti trestného činu se těší výše zmíněná vražda „domácího tyrana“. Pozornost autorů dobově starších kriminalistických prací upoutávaly případy, kdy otec rodiny byl zavražděn svým

⁴³ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07]
Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

synem, jelikož *parricidia* (otcovraždy, respektive vraždy předka v přímém pokolení – *Ascendentenmord*) byly postihovány zvláště zpřísněně. Docházelo k určité konfrontaci, zavrženíhodná vražda otce a proti tomu zastání se trpící matky a zbylých členů rodiny. Z moderních autorů se tomu věnoval například psychiatr Emanuel Tanay, který tvrdí, že usmrčený otec je často osobou se sadistickými sklony, který terorizuje celou rodinu. Pachatel je buď otcův nejčastější terč násilí nebo jako nejstarší syn cítí odpovědnost za matku a mladší sourozence. Matka naopak je často ženou pasivní, s rysy masochismu. Vztah v rodině neumožňuje ani přistoupit k rozvodu, ani mít pod kontrolou narůstající agresivitu otce, jehož smrt nakonec celá rodina vnímá jako určité osvobození, a pachatel ani nepociťuje výčitky svědomí. Avšak nejsou ani ojedinělé případy, kdy se snaha ochránit rodinu kloubí s ryze majetkovými motivy pachatele, což celou situaci činí ještě méně jednoznačnou.⁴⁴

Německý psychiatr J. Glatzel se v této souvislosti zabýval tzv. delegovanými vraždami, kdy rodina byla rozdělena na dva konfrontující tábory. Na jedné straně stál problematický otec, kdežto na druhé straně byla matka a děti, v postavení majetkové závislosti na otci, takže ani rozvod nepřipadal v úvahu. V rodině docházelo k častým verbálním potyčkám a fyzickému násilí ze strany otce vůči zbylým členům rodiny. Zpravidla jeden ze synů zastával roli důvěrníka své matky, kterému se žena svěřuje, a tak se v budoucím pachateli hromadily negativní emoce vůči budoucí oběti, což nakonec vrcholilo v jeho přesvědčení, že je povinen tuto tragickou a zdá se bezvýchodnou situaci vyřešit, aniž by byl matkou k trestnému činu výslovně naveden.⁴⁵

Velkou pozornost také připoutávají případy, kdy je domácí tyran usmrčen svou partnerkou. Zajímavým paradoxem je, že dlouhodobé týrání v rodině, které skončí násilným trestným činem, nakonec nejčastěji odnese týraná žena jako oběť spíše než násilnický partner. Když už ale dochází k usmrcení tyrana, zpravidla se chování takové pachatelky vysvětluje v kontextu tzv. *battered woman syndrome* (syndrom týrané ženy). Tento pojem byl v 80. letech 20. století zaveden psycholožkou L. E. Walkerovou⁴⁶, která mimo jiné zkoumala mechanismy, které týrané ženě zabraňovaly v opuštění násilnického partnera. Otázka, proč takové soužití přetrvává i přes veškeré násilnické projevy ze strany partnera, je důležitá i z hlediska trestního

⁴⁴ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁴⁵ tamtéž

⁴⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1. s. 92

práva, jelikož to umožňuje posoudit míru tísně, pod vlivem které pachatelka jednala, nebo ráz její spoluodpovědnosti na vystupňování konfliktu mezi partnery. Walkerová tvrdí, že týrání má cyklický průběh, kde se střídají fáze rostoucího napětí, výhrůžek a drobnějších fyzických útoků, což označuje za *tension-building phase*, vlastní fáze násilí (*acute battering incident*) a usmiřovací fáze (*loving contrition phase*), která poskytuje chvílku na oddechnutí a během ní žena sama sebe znovu utvrzuje v naději, že se násilí do budoucna již nebude opakovat.⁴⁷ Opak je ale pravdou, výše uvedené fáze jsou uzavřeny do věčně se opakujícího koloběhu, během nějž se intervaly mezi jednotlivými útoky zkracují a intenzita násilí se naopak stupňuje. Pokud žena přestává věřit projevům usmiřování, dochází ze strany násilníka ke stále častějším výhrůžkám a jenom upevňující se kontrole nad životem své partnerky. K fázi uvolnění již nedochází, žena žije v neustálém strachu z útoku, který teď může přijít kdykoli.⁴⁸

Řada žen proto následně zvolí strategii, která se zaměřuje na přežití a eliminování otevřeného násilí. V této souvislosti lze mluvit o tzv. naučené bezmoci. Tento pojem zavedl americký psycholog Martin E. P. Seligman a na základě výsledků ze svých pokusů vyvodil závěr, že pokud se jedinec často setkává s nepředvídatelnými situacemi, nad kterými nemá kontrolu a které pro něho nesou nepříznivé následky, tak to může u dotyčného vyvolat jisté utlumení a pasivitu.⁴⁹ V podobném duchu hovoří i Walkerová, když tvrdí, že ženy, které se již několikrát (neúspěšně) pokoušely zastavit násilí, nakonec považují pasivitu za nejúčinnější způsob, jak se vyhnout dalším útokům. Kromě toho, domácí tyran se často snaží udržet totální kontrolu nad životem partnerky, uvrhuje ji do izolace a na snahy o její prolomení reaguje velice agresivně. Proto, z pohledu týrané ženy, pokus o opuštění násilnického manžela s sebou nese ještě větší riziko s vysokou pravděpodobností nárůstu jeho nevraživosti. Může přistoupit k pronásledování, k únosu dětí (nebo k jejich úřednímu odebrání) nebo od verbálních výhrůžek vůči ženě blízkým osobám může přistoupit k jejich fyzické realizaci.⁵⁰

V důsledku takové sociální izolace vzniká mezi ženou a tyranem vztah obdobný vztahu, který může nastat mezi únoscem a jeho obětí – známý jako stockholmský syndrom. Nelze však vyloučit i to, že žena stále cítí sympatii ke svému agresorovi. Konec konců, u dlouhodobého

⁴⁷ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁴⁸ tamtéž

⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1. s. 38

⁵⁰ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

soužití dochází k tak obrovským investicím vnitřních sil a energie ze strany ženy, že už není jen tak možné partnera zavrhnout. Podle německé psycholožky B. Kieslingové tyto ženy vnímají partnera jakoby ve dvou paralelních rovinách, kdy jaksi zdánlivě nezávisle existuje jak „špatná a násilnická“ stránka, tak i stránka „dobrá,“ ke které žena stále ještě lpí.⁵¹ Také pachatelky stejného typu, které byly zkoumány K. Ferrarovou, vykazovaly lítost a silný pocit ztráty blízké osoby.⁵² Někteří psychologové proto mluví o zvláštní vazbě tyрана a týraného – týrající muž se ve skutečnosti bojí, že by ho žena definitivně opustila, a proto se snaží ji udržet pod kontrolou soustavným zastrašováním. Také se stává, že po tom, co se oběť osvobodí, najednou začíná cítit k partnerovi lítost, jelikož jeho zranitelnost a závislost na ní se stává zřejmější. Svou roli hraje i sebeobviňování oběti za selhání vztahu a také vydírání ze strany tyрана, že spáchá sebevraždu, pokud ho žena opustí. Vedle takových psychologických motivů, zabraňujících odchod, existují i překážky čistě materiální. Často je žena na partnerovi ekonomicky závislá, a také má strach, že po útěku nedokáže zajistit bezpečí pro své děti.

Dalším významným faktorem jsou různé druhy závislosti, zejména alkoholové či drogové, respektive akutní intoxikace jak pachatelky, tak usmrceného, který i obecně nezřídká vede deviantní životní styl. Takové pachatelky častěji dostávaly výhrůžky smrti a v jejich anamnéze častěji najdeme pokusy o sebevraždu. Fyzické útoky vůči nim jsou často mimořádně brutální a spojené i se sexuálním násilím, a také běžně zahrnují použití či hrozbu použití zbraní, včetně střelných zbraní.

Dále lze vytýčit dva základní scénáře, v závislosti na tom, zda k trestnému činu došlo v bezprostřední souvislosti s aktuálním výbuchem agresivity partnera nebo bez takové souvislosti.

U prvního scénáře dochází k usmrcení během zápasu s tyranem. Samotný konflikt vyvstává z projevů extrémní žárlivosti usmrceného, v jeho intoxikaci (nejčastěji alkoholem nebo drogami), nebo z pokusu o další upevnění kontroly nad partnerkou. Agresorovy argumenty pro použití násilí jsou zpravidla takové, že ženu trestá, jelikož porušila „pravidla“ pro jejich soužití. Žena tak intenzivně reaguje z důvodu záchvatu paniky, jelikož útok bývá zpravidla veden intenzivněji, než tomu bývalo doposud, a žena nabývá dojmu, že tentokrát dojde k naplnění předchozích výhrůžek a opravdu bude zabita. Kupříkladu partner pod vlivem alkoholu ji

⁵¹ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁵² tamtéž

nejprve napadne holýma rukama, pokusí se ji uškrtit či zbít a potom začne hledat zbraň za doprovodu verbálních výhrůžek. Budoucí pachatelka na to reaguje protiútokem, nejčastěji se chopí kuchyňského nože nebo sama použije zbraň, kterou opilému muži nejprve vykroutila z ruky. Provést svůj smrtící útok může ale i dříve, kdy na základě vyhodnocení svých předchozích zkušeností s nonverbálními projevy agresora dojde k pochopení, že se vůči ní schyluje k mimořádně brutálnímu napadení. Kromě strachu o život také může jít i o projev zoufalství, opětovného zklamání z toho, že se násilník „nepolepšil“, nebo se může jednat o bezprostřední odvetu. Dochází i k původně jen demonstrativnímu použití zbraně, v záchvatě afektu se ji žena chopí, aby agresorovi jen hrozila, ale dochází k vystupňování konfliktu, někdy v důsledku verbálních provokací nebo výsměchu ze strany agresora.⁵³

Takové jednání pachatelky je většinou iniciováno tím, že nabývá dojmu o potenciálním vystupňování teroru v nejbližší době (například pokud se muž opije více, než je obvyklé, nebo požije drogu nebo i pokud žena sama ví, že se zachovala způsobem, který v partnerovi vzbudí nelibost). Nezřídka se objevuje svérázný „slib“ pachatele, že až se vrátí či se probudí, tak manželku a děti zlikviduje. B. Morrisseyová jako typický případ uvádí situaci, kdy se pachatelka dozví o tom, že manžel začal týrat i děti nebo pohlavně zneužívat jejich dcery, a tak se rozhodne k jeho vraždě.⁵⁴ Část takových žen postupuje s rozmyslem, nebo nechává partnera usmrtit třetí osobou. Tento typ úmyslných usmrcení, které páchá týraná žena, bývá problematický z hlediska trestněprávního posouzení. Skutek zpravidla formálně naplňuje znaky, které se považují za přitěžující, a naopak ho nelze podřadit pod nutnou obranu ani subsumovat pod privilegovanou skutkovou podstatu zabití.

4.4.1.1 Vyprovokovaná vražda v symetrickém konfliktu

Oproti již zmíněným typům vraždy existuje ještě jeden druh vyprovokovaných vražd. U něho už není tak zřetelný nepoměr sil mezi pachatelem a obětí a provokaci nenajdeme v závislosti pachatele na oběti, pocitu tísně či beznaděje, ale v konkrétním příkoří, urážce nebo ve vyloženém projevu násilí, které povede k dočasné ztrátě sebekontroly pachatele. Konflikt, který vyústí v usmrcení, má v jistém smyslu vzájemný charakter, kdy se vystřídá útok a protiútok, křivda a odplata za ní a míra viny oběti v tom, co se odehrává, je větší než u pachatele. Chování

⁵³ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07]
Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁵⁴ tamtéž

oběti lze označit za morálně vytýkatelné a nejvíce odpovídající klasickému pojetí slova „provokace“, a proto můžeme hovořit o „provokující oběti“ v užším smyslu.

M. E. Wolfgang ve své práci využil empirických dat o úmyslných vraždách, které se odehrály ve Filadelfii na přelomu 40. a 50. let 20. století, a těchto poznatků využil k vymezení již zmíněných „*victim precipitated homicide*“.⁵⁵ Podařilo se mu zjistit, že ve více než čtvrtině případů právě oběť byla první, kdo začíná s užitím fyzického násilí.⁵⁶ Mezi společné rysy oběti patřilo například požívání alkoholu, který zdatně přispíval ke vzniku a eskalaci samotného konfliktu, majícího většinou podobu potyčky vzniklé z naprosto bezvýznamných důvodů nebo domácí hádky. Wolfgangovi se také zdál významným fakt, že provokující oběť již často byla trestně stíhána (a ve více než půlce případů byla stíhána za fyzické napadení), a naopak pachatelé vyprovokovaných vražd, v porovnání s pachateli vražd nevyprovokovaných, se většinou obešli bez předchozího zatčení.⁵⁷

Obecně se predeliktní situace u vyprovokovaných vražd tolik neliší od afektdeliktů až na výjimku, že oběť nese vyšší vinu v rámci konfliktu mezi ní a pachatelem. Například J. Zapletal nabídl následující dělení:

- 1) rozpory mezi partnery (manžel a manželka, druh a družka atd.),
- 2) rozpory mezi pachatelem a dalšími členy rodiny,
- 3) sousedské a analogické spory,
- 4) hospodské konflikty.⁵⁸

Stejně jako u afektdeliktů velkou roli hraje tzv. instrumentální motiv, který spočívá v dostupnosti zbraně.⁵⁹ Nejčastější vražednou zbraní u vyprovokovaných vražd je nůž, který nabízí možnost provedení rychlého a poměrně jednoduchého útoku. Dostupnost zbraně často rozhoduje o tom, zda konflikt vyvrcholí trestným činem. Ať už se bude jednat o nůž, který pachatel nosí u sebe pro obranu, nebo, v případě konfliktů uvnitř rodiny, pokud se hádka

⁵⁵ KARMEN, A. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, xvii, 269 s. ISBN 0-534-02997-3. s. 78

⁵⁶ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁵⁷ KARMEN, A. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, xvii, 269 s. ISBN 0-534-02997-3. s. 79

⁵⁸ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-07] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁵⁹ tamtéž

odehrává bezprostředně v kuchyni, která disponuje velkým počtem potenciálně nebezpečných předmětů.

Mezi typické případy úmyslných usmrcení vyprovokovaných obětí lze zařadit partnerské vraždy, které nemají charakter již zmíněných vražd domácího tyrana, a tzv. konfrontační vraždy mezi muži, které lze popsat jako jakýsi klasický souboj ve snaze získat respekt, určitý sociální status nebo přízeň ženy. Autoři, kteří se věnovali analýze podobných střetnutí mezi muži (a to, co jemu předcházelo a naopak následovalo), většinou vycházeli ze snahy účastníků bránit svou mužskou čest a důstojnost. Dle jejich názorů, jak slovní potyčka, tak vzájemná fyzická agrese, jsou jen různými formami ve své podstatě stejného boje o získání převahy a respektu. Kromě toho, takové verbální napadání nese v sobě poměrně zajímavý účel – vyvést oponenta z rovnováhy, donutit ho ztratit sebeovládání. Je to jakási výzva, která v určité situaci zavazuje dotyčného k reakci, pokud si přeje udržet respekt ve skupině, ale zároveň je závazná i pro urážejícího, jelikož se předpokládá, že je schopen podpořit svá slova i fyzickým útokem, aby nebyl považován za zbabělce.

Samotná připravenost využívat násilí v řešení podobných konfliktů souvisí s určitými psychickými vlastnostmi jedince. Dle výzkumů amerického psychologa Hanse Tocha se k tomuto způsobu řešení meziosobních konfliktů uchylují lidé, kteří se takovým způsobem snaží nahradit nedostatek sebeúcty a obhájit či potvrdit, jak vůči sobě samému, tak i vůči okolí, vlastní sebeobraz („*self-image*“).⁶⁰ Jednu čtvrtinu ze svého souboru označil za „sebeprosazující se“ násilníky, což byli mladí muži, kteří se prezentovali jako „ostří hoši“. Velice jim totiž záleželo, aby je okolí vnímalo a uznávalo jako muže fyzicky zdatné, v určitém smyslu pocitově tvrdé a nebojácné, a právě proto aktivně vyvolávali rvačky – aby tyto své vlastnosti mohli předvést a tím zanechat v oponentovi a divácích určitý dojem, který by byl později využit k určování dalších vztahů. Obecně vztahy mezi lidmi chápali hierarchicky, na určité ose silný vs. slabý, a svou maskulinitu spojovali s ochotou fyzicky mezi sebou bojovat. Takové agresivní chování bylo z jejich strany v určitém smyslu jenom „na oko“, neslo spíše demonstrativní a preventivní charakter, ale zároveň násilí pro ně bylo naprosto přirozeným instrumentem pro

⁶⁰ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-09]
Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

sebeprosazování. Dle Tocha u této skupiny dominovalo arogantní a vyzývavé chování, nemuseli fyzicky útočit jako první, ale vůči nim směřující útok vítali a odpovídali s velkou mírou brutality. Po zahájení fyzického souboje už nedovolovali, aby konflikt byl vyřešen smírně, ani aby oponent vyklidil pole – spokojili se teprve v okamžiku, kdy byl úplně pokořen (například zbitím do bezvědomí).⁶¹

Naproti nim dle Tocha stáli „sebeobhajující“ násilníci. Ti se obávali, že okolí je prohlédne a uvidí, jak se sami považují za méněcenné či slabé, a proto se domnívali, že musí být pořád ve střehu před pokusy ostatních lidí je urazit nebo ponížit. Na rozdíl od „sebeprosazujících se“ násilníků se nechovali vyzývavě, ale přespřílišně násilně reagovali na podněty, které by většina společnosti vnímala jako relativně nevinné (například když se muž pravidelně pouštěl do bitek s těmi, kdo, dle jeho názoru, na něj „*drze zírali*“).⁶² U této skupiny hrála větší roli verbální složka konfliktu, která měla zastírat nedostatek odvahy, a zároveň byli ochotnější se spokojit s omluvou oponenta, bez nezbytnosti přistupovat k fyzickému násilí.

Kromě takových střetnutí dvou mužů, které skončí vraždou, lze jako typický případ vyprovokovaného usmrcení označit některé vraždy partnerské, ke kterým dochází v dlouhodobě konfliktním soužití, doprovázeném regulárními verbálními a fyzickými střetnutími. Na rozdíl od již zmíněných vražd tyрана, se na vzniku a eskalaci konfliktu podílejí obě strany více méně stejně, i když násilí ze strany muže je většinou závažnější, což je dáno čistě anatomickými predispozicemi. Pokud se právě on stává pachatelem, zpravidla jedná v afektu hněvu nebo cítí ponížení či žárlivost. I když žena provokuje nejen slovy (například v podobě urážek a výsměchu), ale přechází i k fyzickým útokům, zpravidla se jedná o různé facky, strkání, zásahy různými objekty, které najde v domácnosti, což muž může hodnotit jako bolestivé a ponižující, avšak necítí, že by jeho život či zdraví bylo ohroženo. Jinak se konflikt odehrává z relativně banálního a opakujícího se důvodu, například opakované výčitky ženy na účet pachatele, neshody v chodu domácnosti, spory o hospodaření s penězi atd. Jako záminka ale může sloužit i chování ženy, které v pachatelovi vzbuzuje žárlivost, nebo i případy tzv. separačních vražd, kdy pachatel usmrcuje partnerku, která ho chce opustit.

⁶¹ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-09] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁶² tamtéž

Pokud je v případě vyprovokované vraždy pachatelkou žena, zpravidla se jedná o situaci blízkou k domácí hádce. V 90. letech soudní znalci R. Grumlík a P. Vavřík publikovali své poznatky, ze kterých lze predeliktní situaci popsat jako případ, kdy rozzlobená partnerka očekává příchod svého muže a představuje se, jak si někde popijí, nebo ji podvádí s jinou ženou.⁶³ Autoři mluví o tom, jak si během čekání představuje, jak mu vynadá nebo se pomstí, během toho se sama stimuluje alkoholem, což situaci nijak nenapomáhá. K momentu, kdy se partner vrací, žena už touží po provedení odplaty za to, že, dle jejího názoru, porušil pravidla soužití. Její očekávání se však často míjí s realitou – muž se chová jinak, než očekávala, necítí se být vinen, bývá ve veselém rozpoložení nebo ji dokonce začíná mentorovat. Pokud zrovna v ten nešťastně osudový okamžik žena připravuje jídlo, velice často po partnerovi „mávně“ nožem. A i když se takový útok děje pod vlivem hněvného afektu, jen těžko může spadnout pod kritéria „omluvitelnosti“ či „ospravedlnitelnosti“ pro naplnění znaků privilegované skutkové podstaty. Výše popsaná situace ale může přerůst ve vzájemné verbální a fyzické napadání, které už bude možné označit za provokaci v trestním právu relevantní. Takže i když je poměr sil v odehrávajícím se konfliktu rozložen více méně stejně, jedná pachatelka často v afektu strachu, jelikož cítí bezprostřední ohrožení fyzickým útokem vedeným partnerem. Uchopí nůž nebo těžký objekt, který má po ruce, s vidinou toho, že muže jen zastraší, a pokud se to nepodaří, tak ho sama bodne nebo udeří.⁶⁴

„Pachatelkou byla čtyřicetiletá slovenská Romka, která se pohádala se svým druhem (pozdějším poškozeným), který se dozvěděl, že se obžalovaná sešla s jiným mužem, na nějž poškozený velmi žárlil. Oba účastníky konfliktu během něj se nacházeli ve stavu forenzně nevýznamné alkoholové opojenosti. Konflikt se odehrával v garáži a vyústil v agresivní chování poškozeného vůči obžalované, která jeho jednání opětovala. Křičeli na sebe a nadávali si, házeli po sobě nádobí, takže v garáži vše rozbili. Obžalovaná pak chtěla z garáže odejít, ale poškozený jí v tom bránil, strhl ji stranou a hodil na dveře garáže, tahal ji za vlasy, a postupně se tato bitka přesunula do prostoru betonového prostranství poblíž garáží. Poškozený se chopil kuchyňského nože, kterým obžalovanou ohrožoval, ona se s ním o nůž přetahovala, přičemž ji poškozený způsobil nehluboké řezné rány na ruce. Při přetahování a potýkání nůž spadl na zem, obžalovaná se jej nejprve snažila odstrčit, aby si ho poškozený nemohl znovu vzít, poté však nůž o délce čepele 12,5 cm zvedla a dvakrát poškozeného bodla do levé paže a hrudníku,

⁶³ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-09] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

⁶⁴ tamtéž

čímž mu způsobila život ohrožující poranění. Pak obžalovaná nůž zahodila a běžela volat policii a záchrannou službu. V důsledku včasné lékařské pomoci k úmrtí poškozeného nedošlo. V průběhu trestního řízení poškozený změnil svou výpověď a tvrdil, že si poranění způsobil sám, neboť chtěl spáchat sebevraždu, což však bylo znaleckými posudky spolehlivě vyvráceno. Poškozený dával veškerou vinu za vznik konfliktu sobě a prohlašoval, že obžalovanou velmi miluje. Obžalovaná se k uvedenému jednání nejprve doznala, pak je však rovněž popírala. Nalézací soud ji shledal vinnou pokusem trestného činu vraždy dle § 8 odst. 1) k § 219 odst. 1) TZ a odsoudil ji k trestu odnětí svobody v trvání deseti let se zařazením do věznice s ostrahou. Vrchní soud v Praze jako soud odvolací však závěry nalézacího soudu o nepřímém vražedném úmyslu obžalované neakceptoval a výše popsany skutek překvalifikoval na trestný čin ublížení na zdraví dle § 222 odst. 1) TZ a obžalované uložil trest odnětí svobody v trvání pěti let (při ukládání trestu musel vrchní soud zohlednit, že se trestného činu dopustila ve lhůtě podmíněného odsouzení za majetkový trestný čin).⁶⁵

4.5 Problematika křivých obvinění

Policie a orgány činné v trestním řízení se mohou dostat do problematické situace už ve chvíli, kdy potenciální oběť podává oznámení. Na jednu stranu, z hlediska předcházení sekundární viktimizace, není možné, aby v tento okamžik daly najevo, že ji podezírají z oznámení trestného činu vymyšleného nebo zinscenovaného. Pokud by se ukázalo, že jejich vyslovené podezření je v rozporu s realitou, cítila by se oběť nespravedlivě urážena. Kromě toho, byla by ohrožena nařčením z trestných činů křivého obvinění a křivé výpovědi.

Na druhou stranu nejsou ojedinělé případy, kdy se opravdu jedná o pseudooběti, které podávají křivé oznámení. V takovém případě by na pomyslné škále odpovědnosti bylo nespravedlivé je považovat za oběti vůbec, když ve skutečnosti jsou to pachatelé a za oběti se jen vydávají pro své vlastní skryté úmysly. Například u pojišťovacích podvodů nejsou inscenace ničím výjimečným a zpravidla jsou vedeny ziskuchtivým záměrem získat pro sebe majetkový prospěch. Někdy taková pseudo oznámení slouží jako pokus zastříit skutečnou událost – kupříkladu manžel, který utratil celou výplatu, se raději „přizná“ své ženě a potažmo i policii, že byl oloupen.

⁶⁵ HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK. [cit. 2023-02-09] Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

Zpravidla předpokládáme, že se jedná o vědomé procesy, které vedou takové „oběti“ k účelové lži. Nemusí tomu však být vždy a zejména u obvinění ze sexuálních trestných činů je situace ještě složitější. Mohou totiž vzniknout v důsledku různých vnějších a vnitřních okolností, a dokonce i v dobré víře. Taková křivá obvinění však poznamenávají nejen životy lidí, dotčených konkrétní kauzou, ale mají neblahý vliv i na vnímání sexuálního násilí společností obecně.

4.5.1 Křivá obvinění ze sexuálních trestných činů

I v historii najdeme případy podobných křivých obvinění. Jako příklad lze uvést Marii Antoinettu a vůči ní vznesené obvinění ze sexuálního zneužívání nejstaršího syna.

„Vychovatel korunního prince přistihl při onanii a začal ho plísnit. Tehdy devítiletý hoch bez zaváhání odpověděl, že ho to naučila jeho matka. Při dalším výslechu mladý Ludvík doplnil, že tyto zlé návyky mu zprostředkovala matka společně s tetou. Občas se měly bavit tím, že si ho položily do postele mezi sebe a přihlížely jeho sebeukájení. V dokumentaci z výslechu se uvádí, že dítě dalo svým způsobem vyjadřování najevo, že matka ho povzbuzovala k fyzické blízkosti, což nakonec vedlo ke kopulaci a také otoku varlete u syna, v důsledku čehož musel nosit obvaz. Malý Ludvík měl také říct, že matka mu vštěpovala přísný zákaz o těchto věcech s někým mluvit. Před soudem v roce 1793 se Marie Antoinetta omezila na konstatování, že nebude reagovat na body o údajném sexuálním zneužívání, neboť obvinění matky z incestu je proti přírodě. Nakonec byla odsouzena za vlastizrada k trestu smrti. Před popravou v dopisu své sestře se znovu vrací k naznačené sexuální kauze. Nabádá sestru, aby jejímu synovi odpustila, neboť je lehké přimět malé dítě k tomu, aby řeklo, co chceme, i když tomu dítě vůbec nerozumí.“⁶⁶

Z uvedeného historického případu lze dovodit, že problematika obvinění ze sexuálního násilí na dětech není jen fenoménem současnosti, ale vyskytovalo se i v dobách starších, a navíc ukazuje, jak komplikované může být hledání pravdy. Většinou totiž nepůjde jen o holé obvinění, bude zasaženo do nějakých reálně existujících mantinelů. Například malý Ludvík měl opravdu poraněné varle, které si, dle některých historických pramenů, poškodil během hry v době, kdy ještě žil s matkou, a nosil speciální obvaz, který pro něho zhotovil přivolaný lékař.

⁶⁶ ČÍRTKOVÁ L. *Křivá obvinění ze sexuálních trestných činů*. Kriminálnístika 2/2017. s. 95–109. ISSN 1210-9150.

Z celé této situace vyvstává řada otázek: proč by měl syn obviňovat vlastní matku z něčeho tak závažného? Na druhou stranu, s ohledem na tehdejší dobu, mohl by si devítiletý chlapec vymyslet celou kauzu ohledně vlastního zneužívání? O odpověď na tyto otázky se pokusila Petra Retz-Junginger. Poukazovala na to, že v době, kdy Ludvík obvinil svou matku, už žil od ní a dalších blízkých osob odděleně, v prostředí, kde převládá averzivní postoj vůči panovníci. Byl přistižen při nevhodném chování a potřeboval rychle vymyslet, jak se vyhnout trestu. Na vzniku výpovědi se podílely dvě osoby – samotný Ludvík a jeho vychovatel Simon. Retz-Junginger nepředpokládá, že vychovatel vědomě ovlivnil výpověď chlapce, spíše i sám Simon byl pod dobovým vlivem, a proto byl ochoten uvěřit každé potenciální špatnosti ze strany Marie Antoinetty, aniž by se k celé situaci postavil kriticky a pokusil se ji zanalyzovat. Naopak, i případ s poraněným varletem ho jen utvrdil v jeho myšlenkových pochodech. Proto se Retz-Junginger domnívá, že v případě malého Ludvíka došlo k neúmyslné falešné pozitivní výpovědi.⁶⁷

Její závěry dnes vysvětluje koncepce předpojatosti vyslychajícího (jinými slovy „*interviewer bias*“), dle které k ovlivnění při výslechu ani tolik nedochází použitím sugestivních otázek (například v duchu „*A pak tě položil na postel, je to tak?*“), ale spíše kvůli celkové předpojatosti vyslychajícího a jeho domněnek, co se stalo či nestalo. Podle toho pak vede i celý výslech a hodnotí získanou výpověď, kdy, zjednodušeně řečeno, slyší a registruje jen to, co slyšet chce, co už odpovídá jeho mentálnímu nastavení, a opačná hypotéza se nepřipouští. Tento způsob vedení výslechu zvyšuje riziko vzniku bezděčných nepravdivých výpovědí a toto nebezpečí je tím větší, čím více je vyslychající přesvědčen o správnosti své hypotézy. Nemá totiž náhled na svou předpojatost, neuvědomuje si záměr ovlivnit výpověď.

Z pohledu forenzní psychologie, pravdivá výpověď se opírá o líčení zážitků z epizodické paměti, je ukotvena v reálném prožitku a později vyličená tak, jak si ji vypovídající zapamatoval a dokázal zformulovat. Takové výpovědi se označují za věrohodné, nehledě na to, že nemusí stoprocentně odpovídat realitě – nějaké události si mohl dotyčný zapamatovat zkresleně. U nepravdivých sdělení se rozlišují dvě základní varianty:

- úmyslné zkreslení skutečnosti = lež,
- neúmyslné zkreslení skutečnosti.⁶⁸

⁶⁷ ČÍRTKOVÁ L. *Křivá obvinění ze sexuálních trestných činů*. Kriminalistika 2/2017. s. 95–109. ISSN 1210-9150.

⁶⁸ tamtéž

Je to situace, kdy dotyčná osoba je přesvědčená, že mluví pravdu, sama své vzpomínce věří, její líčení je opřeno o údajnou vzpomínku, ale ta se však neopírá o skutečnou událost. Taková vzpomínka je odborně označována jako tzv. pseudovzpomínka.

Z výše uvedeného vyplývá, že lež může mít podobu jak kompletně smyšlené historky (výmluva manžela, který utratil všechny peníze; alibi pachatele, který se snaží oklamat policii), tak může být skutečná událost zasazená do jiné souvislosti („*nestalo se to ráno, ale večer, a viděla jsem ho ne na nádraží, ale už ve vlaku*“). Pseudovzpomínky tak mohou být výsledkem jak cizí sugesce (záměrné i bezděčné), tak i vzniknout z autosugestivních pochodů jedince.

4.5.1.1 Podezření na sexuální zneužívání na pozadí rozvodu

Rozvodový proces sám o sobě pro některé lidi bývá obdobím náročným a vypjatým. Hrouť se bývalé rodinné vztahy a oleje do ohně přidávají i ne zřídka se vyskytující obvinění z údajného zneužívání dítěte, které vznáší matka vůči otci údajně zneužitého dítěte. I když převážná většina takových obvinění se nakonec ukázala být nepravdivá⁶⁹, což by, logicky, mělo ženu uklidnit v tom, že dítěti se nic nestalo, opak byl pravdou. Trvala na svém a dál šířila své, již oficiálně neprokázané, podezření, alespoň ve svém okolí. Je proto jednoduché dospět k závěru, že podobná obvinění jsou účelová, křivá, a jsou vedena záměrem uražené ženy se bývalému manželovi pomstít, popřípadě zabránit jeho kontaktu s dítětem. Nemusí to ale být vždy pravda. Stále může upřímně věřit vlastnímu přesvědčení, které je psychologicky neseno její zvýšenou senzibilitou vystupňovanou právě díky rozvodové situaci.⁷⁰ Je pochopitelné, že mnoho dětí těžko nese rozvod rodičů, jejich chování se mění a nejvíc ostře to může žena vnímat, když se dítě vrací od pobytu u otce. Potom zbývá už jen krůček k tragicky špatnému pochopení situace.

Na závěr této kapitoly si dovoluji uvést poměrně zajímavý případ, který v sobě kombinuje jak případ obvinění ze znásilnění, tak i úmyslné zkreslení situace.

„V roce 2014 došlo na Slovensku v Michalovcích k údajnému trestnému činu znásilnění mladé středoškolačky tak závažnému, který se ve městě nestál po desetiletí. Kriminalisté se ihned pustili do akce, jelikož byla potřeba tento trestný čin co nejrychleji objasnit, právě s ohledem na jeho závažnost a hlavně s ohledem na jeho následky na oběti. Tou byla šestnáctiletá

⁶⁹ ČÍRTKOVÁ L. *Křivá obvinění ze sexuálních trestných činů*. Kriminalistika 2/2017. s. 95–109. ISSN 1210-9150.

⁷⁰ tamtéž

Dominika F., která dne 17. 4. 2014 byla s kamarádkami v baru El Greco. Tvrdila, že když v ranních hodinách 18. 4. odcházela z baru, zastavilo se vedle ní auto, ze kterého vyšli dva ji neznámí muži, násilím ji do auta vtáhli a odvezli na neznámé místo, kde ji znásilnili. Po podání oznámení byla poškozená podrobena lékařské prohlídce, během které byly zjištěny různě velké hematomy na nohou, škrábance na zádech a v pochvě bělavý výtok, ze kterého byl odebrán vzorek k dalšímu kriminalistickému zkoumání. Dle svých slov se dívka aktivně bránila, kopala do pachatelů a hlasitě volala o pomoc, jak během násilného vtáhnutí do auta, tak i během samotného styku, který se odehrál v unimobuňce na odlehlém místě. Dívka dokázala poměrně detailně popsat místo, kde byla údajně znásilněna, jak muži vypadali a co měli na sobě, a dokonce byl sestaven identikit muže, který s ní souložil. Dokázala popsat průběh děje od momentu, kdy vyšla z baru, až do jejího navrácení se domů pěšky z místa činu. Na základě těchto informací bylo vytyčeno několik vyšetřovacích verzí, a to že:

- 1) pachatelé mohou být návštěvníci baru, kteří si počkali na dívčin odchod;*
- 2) osoby, které se již dříve dopustily podobného trestného činu;*
- 3) místem činu může být staveniště nebo místo provozu firmy, kde je zaparkován větší počet pracovních strojů, je ohrazené a pravděpodobně není hlídané;*
- 4) celou událost si dívka vymyslela.*

Za součinnosti poškozené byly postupně vyloučeny všechny osoby z baru, takže první verze se nepotvrdila. Stejně dopadla i verze druhá, kde byly lustrovány policejní databáze, ale bez kladného výsledku. Během prověřování třetí verze se policisté zaměřili na stanovení místa činu, jelikož poškozená nedokázala přesně uvést místo, kde byla znásilněna, ani místo, odkud byla odvezena. Pro vyšetřování to bylo důležité pro potenciální výskyt stop včetně ejakulátu pachatele, a pro přiblížení vztahů pachatelů k místu činu. Ve městě Michalovce a v jeho okolí se prohledaly všechny objekty, které odpovídaly popisu poškozené a také se ze strany kriminalistů přistoupilo k prověrce, kam by dojelo auto za 10-15 minut podle předchozí výpovědi poškozené. Bohužel i přes veškerou snahu se nepodařilo stanovit ani místo činu, ani zjistit totožnost potenciálních pachatelů.

S ohledem na to, že vyšetřování nepřineslo žádné pozitivní výsledky, bylo přistoupeno k opětovnému a detailnějšímu výslechu svědků. A tady se začaly objevovat rozpory mezi výpovědi poškozené a nově získávanými poznatky. Obě její kamarádky uvedly, že bar opustily dříve než Dominika (i když ta ve své výpovědi tvrdila, že odešly společně), která tam zůstávala ve společnosti sedmnáctiletého Davida G. Jeho výpověď byla pro vyšetřování zvláště důležitá, jelikož byl poslední, kdo s poškozenou pobýval před jejím údajným zavláčením do auta a

znásilněním. David však uvedl úplně jiné informace než poškozená a to, že on spolu s jeho kamarády si po uzavření baru zavolali taxík, Dominika s nimi nasedla s argumentem, že se jí ještě nechce domů. V konečné destinaci (která byla přibližně 5 km od místa, kde poškozená měla být násilím vtáhnutá do auta) vystoupila a pěšky šla domů. Výpověď Davida byla potvrzena i výpovědí řidiče taxíka.

Po analýze svědeckých výpovědí a sestavení časové osy vyšly najevo velké rozpory s výpovědí poškozené. I když již bylo jasné, že nemluvila pravdu, stále byla na stole verze o znásilnění, které se však mohlo odehrát jinak, než tvrdila Dominika. K tomu přispívaly hlavně zranění na jejím těle a krevní stopy na nohavicích, naznačujících potenciální zápas, a navíc stále nebyly obdrženy výsledky expertíz ze vzorků získaných ze spodního prádla poškozené a výtěru z pochvy.

Po provedení expertízy z odvětví kriminalistické biologie a genetické analýzy nebylo zjištěno sperma a bělavý výtok se ukázal být přirozeným ženským biologickým materiálem. I krevní stopy patřily jen a jen poškozené. Analýza dospěla k závěru, že původcem všech biologických stop na předložených předmětech byla samotná Dominika. A tím, spolu s analýzou výsledků svědků, se potvrdila poslední vyšetřovací verze – ke znásilnění vůbec nedošlo, poškozená si to celé vymyslela.

Došlo k opětovnému výsledku Dominiky, kdy jí byly postupně předkládány získané důkazy. Ta se však již na úvodu výsledku přiznala, že nic z toho, co uvedla ve své první výpovědi, není pravda, a že ke znásilnění ve skutečnosti nedošlo. Celé si to vymyslela jenom proto, aby se ubránila výčtkám a hádce s matkou, protože ještě nikdy se nevrátila domu tak pozdě, a tak opilá. Když už byli na policii, tak se zalekla říct pravdu. Na otázku vyšetřovatele, jak vysvětlí modřiny a špinavé věci, uvedla, že po cestě domů několikrát upadla, jelikož byla opilá. Nakonec bylo proti Dominice vzneseno obvinění za přečin krivé výpovědi a krivé přísahy podle § 346 odst. 1 slovenského Trestního zákona.⁷¹

⁷¹ Pro potřeby diplomové práce převzato a upraveno z ORENDÁČ O., *Dokonalé znásilnenie ... Kriminalistický sborník* 5/2017. s. 62–66.

5 Role oběti v procesu vyšetřování

Jak jsem již zmiňovala, oběť trestného činu hraje důležitou roli i v procesu jeho vyšetřování. Slouží totiž jako zdroj důkazů a (kromě toho, že bývá často podrobena různým druhům expertíz) nejčastěji v této konkrétní souvislosti jsou využívány následující metody.

5.1 Výslech oběti

Mezi nejčastěji se vyskytující důkazy v trestním řízení lze zařadit výpověď⁷², díky které můžeme získat nové poznatky o trestném činu. Informaci o trestném činu, jehož obětí či svědkem se osoba stala, se v jejím vědomí ukládá v podobě tzv. paměťových stop. Lze říct, že paměťová stopa se skládá z materiálního nositele informací a z informace samotné, v této paměťové stopě zakódované. Nejběžnějším a nejpřirozenějším způsobem dekodování je lidská řeč a samozřejmostí je, že potřebnou informaci dokážeme získat jen od osoby, jejíž vědomí je nositelem této relevantní informace. K tomu dochází během psychického procesu reprodukce, ale existují i jiné formy vydělování informací, obsazených v paměťové stopě, které se využívají v kriminalistické praxi. Touto formou je znovupoznání, k němuž dochází při rekognici.⁷³

Můžeme říct, že výslech je kriminalistická metoda, kterou se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob formou výpovědí. Samozřejmostí je provádění výslechu na základě zákona a také dodržování zákonných práv a povinností vyslychaného a vyslychajícího.

Rakouský právník Hans Gross, kterého lze také považovat za jednoho ze zakladatelů kriminalistiky, kdysi prohlásil, že „*účelem výslechu je, aby si soudce mohl utvořit o skutkové podstatě tak přesný názor, jako kdyby vnímal skutkový děj vlastními smysly*“.⁷⁴ Z moderního pohledu cílem výslechu je „*získání úplné a věrohodné výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti*“.⁷⁵

⁷² ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8. s. 251

⁷³ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 327.

⁷⁴ ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8. s. 251

⁷⁵ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 327.

Obvykle se výslech používá při vyšetřování každé kriminalisticky relevantní události, a to z něj činí nejběžnější důkazní prostředek v trestním řízení. V některých případech, například při přečinu pomluvy, jsou výpovědi vyslychaných osob často jedinými dostupnými důkazy.⁷⁶

Druhy výslechů lze klasifikovat podle více kritérií. Jedním z nich je procesní postavení vyslychané osoby:

- výslech osoby podezřelé a obviněné;
- výslech svědka;
- výslech znalce;
- výslech poškozeného.⁷⁷

Dále druhy výslechu můžeme dělit podle charakteristiky osob, kterých se výslech týká, a to například na výslech mladistvých, dospělých a seniorů; mentálně zdravých a mentálně postižených osob; dosud netrestaných osob, osob již trestaných a recidivistů atd.⁷⁸ Takové klasifikace nejsou jen formalismem či záležitostmi teorie, jelikož každá ze skupin má svá specifika a potřeby, na které je nezbytné brát ohled při volbě taktiky výslechu.

„Výpovědi se rozumí sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů.“⁷⁹

Podle § 97 trestního řádu má každý povinnost se dostavit na předvolání a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo ohledně spáchaného trestného činu, pachatelů a jiných okolnostech důležitých pro trestní řízení. Oběť trestného činu tedy není žádnou výjimkou, a navíc výpověď oběti, která trestný čin přímo zažila, bývá pro trestní řízení a objasnění trestného činu obzvláště důležitá. Stejně jako ostatní osoby má možnost odeprít výpověď například z důvodu, že je v příbuzenském vztahu k obviněnému v přímém pokolení, nebo je jeho sourozencem, osvojitelem, osvojencem, manželem, partnerem či druhem, nebo kdyby touto výpovědí způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám již dříve uvedeným nebo osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocítovala jako újmu vlastní.

Během výslechu má oběť o něco více práv než jiný, „běžný“ svědek. Například § 18 zákona o obětech trestných činů dovoluje klást otázky zasahující do intimní oblasti vyslychané oběti jen

⁷⁶ ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8. s. 251

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 328.

tehdy, vyžaduje-li se to nezbytně pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. I tak ale je na vyslyšající osobu kladen požadavek formulovat otázky zvláště šetrně a přizpůsobovat je oběti, například co se týče věku nebo psychického stavu. I obsahové stránce se má věnovat zvýšená pozornost – otázky se mají klást vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat a tím zbytečně vystavovat oběť nové stresové situaci. Na rozdíl od jiných svědků má oběť právo podat námitky proti zaměření otázky, pokud má za to, že tato otázka je pro ni natolik citlivá a tak silně zasahuje do její intimní sféry, že odpovídat na ni nechce. Je vhodné poznamenat, že i když zákon nedefinuje pojem „intimní oblast“ a ani ji nelze přesně vymezit, nejedná se jen o oblast sexuálního života oběti, ale obecně o širší osobní oblast. Podané námitky se poznamenají do protokolu, což může mít svůj význam i z pohledu případné stížnosti na nevhodný postup policisty nebo jiného orgánu činného v trestním řízení, a o důvodnosti námitek rozhodne vyslyšající orgán.

Hodí se také zmínit, že na základě systematického, logického a teleologického výkladu řada autorů dospěla k názoru, že § 18 zákona o obětech se vztahuje nejen na výslech oběti jako svědka, ale i na podání vysvětlení, i když v samotném ustanovení se o tom výslovně nehovoří.⁸⁰

Mezi další, pro oběť výhodnější odlišnosti od regulérních svědků, patří například možnost podání vysvětlení a vedení výslechu osobou stejného nebo opačného pohlaví. Velkou výhodou to obnáší v případech vyšetřování sexuálních trestných činů, kde je důležité, aby oběť měla na vybranou, zda v tuto chvíli je pro ni jednodušší a příjemnější být vyslyšchanou osobou stejného nebo opačného pohlaví (což může připadat v úvahu v případě, kdy pachatelem byla osoba stejného pohlaví jako oběť). Toto právo na výběr pohlaví vyslyšající osoby se však vztahuje jen na přípravné řízení, jinak by v řízení před soudem kolidovalo s právem obviněného na zákonného soudce.

Se zvláště zranitelnými oběťmi se má zacházet ještě citlivěji a mají o něco více práv. Například taková oběť, kromě již výše zmíněného práva na výběr pohlaví vyslyšajícího, má právo požadovat tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví a toto právo jí náleží nejen v přípravném řízení, ale i v řízení před soudem. Vyslyšající osoba by měla zohlednit osobní vlastnosti oběti, jako jsou věk, pohlaví, etnická či rasová příslušnost atd. stejně jako typ nebo povahu a okolnosti trestného činu, například zda se jedná o trestný čin z nenávisti nebo motivovaný předsudky či snahou o diskriminaci, zda se jednalo o sexuální násilí atd. Krom toho, pokud je to možné,

⁸⁰ GRÍVNA, Tomáš. § 18 [Podání vysvětlení a výslech oběti]. In: GRÍVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 119, marg. č. 3.

výslech zvláště zranitelných obětí má provádět osoba s určitou zkušeností nebo za takovým účelem proškolená, která dokáže lépe rozpoznat potřeby takové oběti a která zároveň zajistí, aby se oběti dostalo požadovaného respektu a dostatku citlivosti, aby již trestným činem poznamenaná oběť nebyla ještě více diskriminována a poškozována. Není to však podmínkou absolutní, pokud příslušný orgán takovou osobu k dispozici nemá, nic nebrání provedení výslechu i osobou nevyškolenou. U výslechu osob mladších 18 let je však tento požadavek zpřísněn, kdy, kromě přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí, budou dítě nebo mladistvý vyslýcháni osobou vyškolenou. Jedinou výjimkou by bylo, kdyby se jednalo o neodkladný úkon a zároveň vyškolenou osobu nebylo možné zajistit.

Výslech zvláště zranitelných osob by se měl provádět v prostorách pro to upravených či přizpůsobených, jelikož prostředí výslechu může mít značný vliv na jeho průběh a výsledek, a také napomáhá zabránění vzniku sekundární viktimizace. Vytvoření příznivé výslechové situace a navázání kontaktu s vyslýcháným je obecně jednou z významných taktických postupů výslechu. Platí to jak u výslechu obviněného, kterého je potřeba přesvědčit o potřebě vzájemné spolupráce, tak i u výslechu poškozeného, u kterého je stále potřeba mít na paměti, že je obětí trestného činu a záleží mu na tom, aby jeho práva byla dodržována a uplatňována.⁸¹ Také nejen osoba, která se dopustila protiprávního činu, ale i svědek, a tím více i oběť, proti které podobný útok směřoval, se nacházejí ve stavu určitého emočního napětí. I potřeba podrobit se výslechu jako takovému napětí v určitém měřítku zvětšuje. Vyslýchající by proto na ně měl působit tak, aby se jim ulevilo, čímž by se proces výslechu zjednodušil a tím by se přispělo k jeho celkové kvalitě, a hlavně by se dosáhlo kvalitnějších výsledků.⁸²

Oběti náleží ještě další významné právo, a to být doprovázena k podání vysvětlení a k úkonům trestního řízení důvěrníkem. Přitom ani nezáleží, v jakém stádiu trestního řízení jsou tyto úkony prováděny, proto sem můžeme zařadit například neodkladné a neopakovatelné úkony, kterých se oběť účastní, výslech oběti jako svědka, konfrontace, rekonstrukce, rekognice atd.

Určitou analogii můžeme najít v § 201 odst. 2 trestního řádu, a to v případech vyloučení veřejnosti v hlavním líčení, kdy obžalovaný má právo na přítomnost dvou důvěrníků. Ti ale mají funkci určitých garantů zákonnosti procesu, dohlízejí, aby se obžalovaný nestal obětí kabinetní justice, jelikož jejich přítomnost v tomto ohledu nahrazuje přítomnost vyloučené veřejnosti. V případě oběti trestního činu plní důvěrník (ve smyslu osoby, které již v mnoha

⁸¹ ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8. s. 256

⁸² tamtéž

ohledech poznamenaná oběť důvěřuje) jinou úlohu. Není tu od toho, aby dohlížel na zákonnost, dokonce, kdyby zasahoval do průběhu úkonu, tak by se vystavoval sankci v podobě pořádkové pokuty nebo by dokonce mohl být z účasti na úkonu vyloučen. Jeho rolí je poskytování morální podpory doprovázené osobě, jeho samotná přítomnost by měla být pro ni psychickou oporou.

Oběť si ale nemůže zvolit důvěrníkem jakoukoliv osobu. Zaprvé se má jednat o osobu fyzickou a způsobilou k právním úkonům. A zadruhé důvěrníkem nemůže být osoba, která v trestním řízení vystupuje jako obviněný, obhájce, svědek, znalec nebo tlumočník. Na druhou stranu je zákonem připuštěno, aby osoba důvěrníka splývala s osobou zmocněnce. V takovém případě by měl důvěrník zároveň všechna práva zmocněnce, už by dohlížel na dodržování všech práv poškozené oběti a z titulu zmocněnce by mohl zasahovat i do průběhu úkonu a například podávat námítky proti průběhu úkonu nebo obsahu protokolu.

Jelikož zákon dává důvěrníkovi poměrně důležitou roli, vyloučit ho z účasti na úkonu je možné jen výjimečně, a to ve dvou případech:

- 1) Kdyby účast důvěrníka narušovala průběh úkonu (například choval by se nevhodně),
nebo
- 2) Kdyby účast důvěrníka ohrožovala dosažení účelu úkonu (například rodič jako důvěrník svého dítěte by mohl být vyloučen, kdyby se dítě stydělo před ním vypovídat ohledně událostí intimního charakteru v souvislosti s trestným činem v sexuální oblasti).

Pokud k vyloučení došlo, tak musí být oběti umožněno, aby si zvolila důvěrníka jiného, avšak i zde zákon připouští dvě výjimky:

- 1) Pokud by odložení úkonu vedlo ke vzniku nepřiměřených obtíží nebo nákladů, nebo
- 2) Pokud by úkon nebylo možné odložit vůbec.

Pokud ale důvěrník zároveň plní funkci zmocněnce, nelze ho z úkonu vyloučit, ledaže by zde byla zároveň neslučitelnost s postavením zmocněnce.

5.2 Konfrontace

„Konfrontace je kriminalistická metoda, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, jež nelze odstranit jinak.“⁸³

Konfrontace, spolu s rekognicí, vyšetřovacím pokusem, rekonstrukcí a prověrkou na místě patří mezi procesní úkony upravené jako zvláštní způsoby dokazování v § 104a až 104e trestního řádu. V kriminalistice se považují za specifické metody kriminalistické praktické činnosti a jako samostatné úkony se vyznačují zvláštními postupy a metodikou.

Zákon hovoří o provedení konfrontace zásadně až v řízení před soudem, ale připouští výjimky, kdy lze ke konfrontaci přistoupit i v přípravném řízení. Pokud by ale rozpory o závažných skutečnostech mezi podanými výpověďmi šlo odstranit jiným způsobem, například opětovným výslechem svědků, v jejichž výpovědích se shledávají rozpory ohledně relevantních skutečností, provedením vyšetřovacího pokusu, rekonstrukcí, nebo výslechem dalších svědků a provedením dalších důkazů atd., tak by konfrontaci nebylo možné provést.

Účelem konfrontace není jenom eventuální vyjasnění rozporů vzniklých z již podaných výpovědí, ale také v možnosti získání nových poznatků a důkazů (například svědek si v průběhu konfrontace vzpomene na další podstatné prameny důkazů, které nebyly orgánům činným v trestním řízení známy). Když jsou osoby postaveny „tváří v tvář“, nacházejí se v poměrně blízké fyzické vzdálenosti a jsou nuceny se vzájemně dívat do očí, vzniká určitý psychický tlak. I když to neznámá, že osoby v tomto postavení by nemohly lhát vůbec, omezují se tím projevy verbální lži, a naopak se přirozeně uvolňují mechanismy, naznačující existenci lži neverbálními projevy, jako může být rozrušení, červenání se, pocení, různé poškrabávání či pokašlávání a podobně.⁸⁴

Pro to, aby ke konfrontaci mohlo být přistoupeno, musejí být splněny následující podmínky:

- 1) u konfrontovaných osob už došlo k předchozímu výslechu,
- 2) v jejich výpovědích existují rozpory v závažných okolnostech,
- 3) existující rozpory nelze odstranit jiným způsobem.

⁸³ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 337.

⁸⁴ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava : Key Publishing s.r.o., 2016. 374 s. ISBN 978-80-7418-259-4. s. 355

V případě provedení konfrontace v přípravném řízení se klade ještě jeden požadavek, a to důvodné očekávání, že provedení konfrontace už v přípravném řízení výrazně přispěje k objasnění věci.⁸⁵

Nehledě na pozitiva, která může přinést, jsou s konfrontací spojena i určitá rizika. Není zaručeno, že, pod tak intenzivním psychologickým nátlakem celkové situace, osoba, která dosud vypovídala pravdivě, nezmění svou výpověď a nezačne vypovídat nepravdu. Kromě toho může nastat případ, že dvě již dosud lživě vypovídající osoby v průběhu konfrontace sjednotí své výpovědi. Proto, aby se podobným komplikacím co nejvíce zamezilo, je potřeba provést podrobnou analýzu a důkladnou přípravu úkonu (výsledkem bude vypracování plánu konfrontace), jak po stránce obsahové (například formulace a pořadí otázek), tak i po stránce organizační (například určení času a místa provedení konfrontace, technické prostředky, které budou během konfrontace využity atd.).⁸⁶

Během přípravy konfrontace je potřeba provést následující:

- vymežit cíle konfrontace (ujasnit, které konkrétní otázky mají být pomocí konfrontace vyjasněny),
- určit otázky, které pomůžou vyjasnit vzniklé rozpory,
- určit, které osobě se budou otázky klást jako první (zpravidla se vybere osoba, u níž se domníváme, že její výpověď je pravdivá),⁸⁷
- pokud je potřeba konfrontovat oběť trestného činu s pachatelem, tak připravit oběť na takové setkání s pachatelem tváří v tvář,
- vybrat správný taktický moment pro provedení konfrontace v trestním procesu,
- vhodně rozmístit konfrontované osoby tak, aby se mohli vzájemně dívat do očí.

Průběh konfrontace také vyžaduje splnění určitých požadavků:

- poučit konfrontované osoby vzhledem k jejich procesnímu postavení, a pak se jich zeptat, zda, popřípadě odkud, se znají a vyjasnit si jejich osobní vztahy (může to být účelné pro zjištění, zda nemají nevyrovnané osobní účty, které by mohly ovlivnit průběh a výsledek konfrontace),
- potom lze přistoupit k vyjasnění rozporů mezi výpověďmi,

⁸⁵ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 338.

⁸⁶ ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8. s. 263

⁸⁷ tamtéž

- je potřeba vyžadovat, aby se vypovídající osoba během své odpovědi na položenou otázku dívala druhé konfrontované osobě do očí,
- po tom, co jeden z konfrontovaných na otázku odpověděl, je potřeba vyzvat druhého účastníka, aby se vyjádřil k tomu, co právě slyšel,
 - v případě, že uvedené údaje odmítne, vyzve ho vyslychající, aby předložil svoji verzi a následně zase požádá prvního účastníka, aby se vyjádřil.
- ve vhodný okamžik, většinou se bude jednat o závěr konfrontace, si mohou konfrontované osoby se souhlasem vyslychajícího vzájemně klást otázky a odpovídat na ně,
 - je pravidlem, že jako první se umožní klást otázky té osobě, která, podle předběžných výsledků, vypovídala pravdivě.⁸⁸
- průběh konfrontace je potřeba zaznamenávat do protokolu o konfrontaci systematicky, doslovně a v přímé řeči, ale v určitých situacích je potřeba poznamenat i některé neverbální projevy či pokusy o narušení konfrontace.
 - výpovědi se zapisují formou otázek a odpovědí a doporučuje se text graficky upravit tak, aby bylo na první pohled jasné, komu z konfrontovaných patří ta či ona výpověď,⁸⁹
 - v přípravném řízení se doporučuje přiložit i videozáznam průběhu konfrontace, hlavně zachycující emocionální reakce konfrontovaných na položené otázky.
- pokud je průběh konfrontace některým z konfrontovaných narušen, je potřeba konfrontaci ukončit.

Díky generalizaci poznatků kriminalistické praktické činnosti, lze zformulovat tyto zásady konfrontace:

- Iniciativa konfrontovaných osob: podněty v předkládání skutečnosti, které vysvětlují rozpory ve výpovědích, se ponechávají konfrontovaným osobám. Bez ponechání této iniciativy by nešlo vyjádřit znalost či neznalost objektivní reality konfrontovanými, ani by nebyla vyjádřena jejich vůle vyjasnit rozpory, a proto ten, kdo konfrontaci řídí, by měl co nejméně zasahovat do průběhu konfrontace.

⁸⁸ SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava : Key Publishing s.r.o., 2016. 374 s. ISBN 978-80-7418-259-4. s. 357

⁸⁹ PORADA, V. a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7380-038-3. s. 259

- Pozorování konfrontovaných osob: pomáhá při zjišťování stavu nerozhodnosti, kolísání či váhání některého z konfrontovaných. Při náznaku domluvy mezi konfrontovanými nebo při jakémkoli pokusu narušit průběh úkonu, je potřeba na tuto skutečnost reagovat.
- Ostražitost: potřeba soustavně pozorovat konfrontované osoby, aby se včas zamezilo pokusu o domluvu či narušení konfrontace, například jejich vzájemným napadením.
- Aktivní vedení konfrontace vyslychajícím: vyslychající by měl již od začátku vytvořit klidnou pracovní atmosféru a prosadit svoji autoritu (kterou by měl uplatňovat zejména v případech, kdy se konfrontované osoby pokouší zasahovat do vedení konfrontace). Nelze připustit, aby jeden z účastníků převzal na sebe pozici toho, kdo bude konfrontaci vést a určovat její tón. Aktivní vedení spočívá v neustálé analýze výpovědi konfrontovaných osob a jejich porovnávání s ostatními shromážděnými kriminalisticko-relevantními informacemi, a pokud jsou zjištěny rozpory, je potřeba žádat vyslychanou osobu o vysvětlení.⁹⁰

5.3 Rekognice

Často mohou nastat situace, kdy pro kriminalistické potřeby je nezbytné ztotožnit osobu, věc či zvíře specifickou formou kriminalistické identifikace, a to konkrétně znovupoznáním. Dochází k tomu většinou v případech, kdy nelze pro identifikaci objektu použít materiální stopy z důvodu jejich absence, ale místo nich existuje osoba, která v určité situaci ztotožňovaný objekt vnímala a zachovala o tom paměťovou stopu.

„Rekognice je samostatnou metodou kriminalistické praktické činnosti, spočívající v opětovaném poznání dříve vnímaného objektu poznávající osobou s cílem ztotožnění objektu.“⁹¹

Podstatou rekognice jsou psychofyziologické procesy, které se odehrávají v mozku poznávající osoby, umožňující zapamatování si vnímaného objektu a jeho následné vybavení pro potřeby srovnání s momentálně demonstrováním objektem. Takovým způsobem může poznávající osoba tyto objekty ztotožnit či vyloučit, tedy potvrdit či vyvrátit, zda je již dříve svými smysly vnímala, popřípadě kde, kdy a za jakých okolností k tomu došlo, díky čemu je dokáže identifikovat.

⁹⁰ ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8. s. 264

⁹¹ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 345.

Cílem rekognice je určit totožnost poznávané osoby nebo věci mající souvislost s projednávanou trestnou činností. Například, zda poznávaná věc pochází z trestné činnosti či byla použita pro jeho spáchání, zda dotyčná osoba může být pachatelem nebo spolupachatelem.

Subjektem rekognice může být pouze osoba, která předváděný objekt svými smysly vnímala, což znamená, že nejčastěji půjde o očitěho svědka či přímo o oběť trestného činu, a tím se naopak vylučuje tzv. třetí osoba, která se o objektu a jeho znacích dozvěděla zprostředkovaně.

Objektem rekognice je osoba, věc, popřípadě zvíře, které lze individuálně určit. Tato výjimečnost objektu je dána souborem neopakovatelných znaků a vlastností, díky kterým během rekognice můžeme tento objekt ztotožnit či vyloučit ze skupiny předváděných objektů. To znamená, že ztotožňovaný objekt musí mít takové znaky, které dovolí poznávající osobě ho dostatečně vnímat, zapamatovat si, vybavit, a hlavně odlišit od jiných objektů, které jsou jí předváděny v průběhu rekognice.

Rekognice, jako identifikace znovupoznáním, má svá specifika, která ji odlišují od identifikace znalecké. Jsou to zejména:

- nezastupitelnost subjektu identifikace: jak již bylo uvedeno výše, tímto subjektem může být pouze osoba, která předváděný objekt svými smysly vnímala, což také vede k tomu, že, například dojde-li k oslepnutí svědka, nebude možné provést rekognici podle zraku, i když je stále nositelem potřebné paměťové stopy,
- ztotožňujícími objekty jsou paměťová stopa dříve vnímaného a momentální vjem předváděných objektů: pokud ale ztotožňovaný objekt změnil své znaky, které ho odlišují, například oholil se a ostříhal se, nedoporučuje se provádět rekognice in natura, ale podle objektů, které tyto identifikační znaky ještě zachycují, například podle fotografií,
- neopakovatelnost úkonu, pokud poznávající osoba již jednou identifikovala ztotožňovaný objekt: půjde o psychofyzilogické procesy, které vedle již existující paměťové stopy vytvoří nový vjem, objektu právě předváděného, což může ovlivnit znovupoznání při případné další rekognici. Existují ale i výjimky z tohoto pravidla, například při opětovné rekognici neznámé mrtvoly osobou, která musela znát její totožnost, nebo pokud poznávající osoba při první rekognici nechtěla či nemohla prokázat totožnost objektu, i když jí musel být znám.

Rekognici lze klasifikovat podle různých aspektů:

Podle stupně původnosti předváděného objektu dělíme na:

- a) Rekognici objektů in natura,
- b) Rekognici podle modelů (dle reprodukce, nejčastěji se bude jednat o fotografii objektů)

Podle charakteru předváděných objektů:

- a) Rekognice osob: živých nebo mrtvol a jejich částí,
- b) Rekognice věcí: movitých nebo nemovitých,
- c) Rekognice zvířat: živých nebo mrtvých.

Podle charakteru identifikačních znaků:

- a) Rekognice podle anatomicko-morfologických (statických) znaků osob a zvířat,
- b) Rekognice podle vnějších znaků věcí movitých a nemovitých,
- c) Rekognice podle funkčních znaků osob (jako jsou chůze, držení těla, tón hlasu atd.)

Podle způsobu předvedení objektů:

- c) Rekognice s předvedením ztotožňovaného objektu ve skupině spolu s přivzatými objekty – jsou předváděny najednou,
- d) Rekognice s předvedením jen jednoho ztotožňovaného objektu – typické u identifikace neznámých mrtvol,
- e) Rekognice s předvedením ztotožňovaného objektu a přivzatých objektů jednotlivě – jsou předváděny po sobě a je to typické u rekognicí nemovitostí nebo při znovupoznání osob podle funkčních znaků.⁹²

Kvůli neopakovatelnosti rekognice se kladou zvýšené nároky na její přípravu, jak po stránce obsahové, tak i organizační. Obsahová příprava se dále dělí na fázi analytickou a syntetickou. Během analytické fáze se důkladně rozebírají již shromážděné materiály, zejména výpovědi poznávající osoby, aby se, například:

- Zjistilo, podle kterých identifikačních znaků tato osoba může znovu poznat ztotožňovaný objekt a zda poznávající osoba je vůbec schopna tento objekt poznat,

⁹² MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 347.

- Posoudilo, jestli rekognice nebude mít nepříznivý psychologický dopad na poznávající osobu, zejména pokud subjektem rekognice je nezletilá osoba, která byla obětí násilného trestného činu, a zda poznávající osobě nebo osobám jí blízkým hrozí nebezpečí ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu (utajený svědek).

Syntetická fáze spočívá v sestavení plánu rekognice a v jejím materiálně technickém zabezpečení. Plán rekognice by měl obsahovat například určení subjektu rekognice a ztotožňovaného objektu, určení času a místa provedení rekognice, určení podmínek vnímání, které je nezbytné zachovat, určení taktických záměrů při provádění rekognice (například aby subjekt rekognice byl oddělen od objektů jednocestným zrcadlem, zda se vysloví závěr o totožnosti před ztotožňovanou osobou) atd.

Organizační příprava se skládá z těchto přípravných činností, které přímo směřují k provedení rekognice:

- a) Příprava poznávající osoby a objektu rekognice: poučí se o svých právech a povinnostech, seznámí se s cílem rekognice a jak bude probíhat. Dále se zajistí, aby všechny objekty rekognice vykazovaly shodné druhové identifikační znaky (například pokud ztotožňovaný objekt je plešatý a s knírem, přivzaté osoby také musí být plešaté a s knírem).
- b) Zajištění podmínek shodných s podmínkami, za nichž byl poznávaný objekt vnímán v souvislosti s vyšetřovanou událostí: například půjde o dodržení vzdálenosti či světelných podmínek, ale tento požadavek se neuplatňuje ve všech případech.
- c) Zabránění ukázání ztotožňovaného objektu (popř. jeho modelu) poznávající osobě před rekognicí: je to jedno z nejdůležitějších opatření, které zajišťuje objektivnost výsledku rekognice, a jeho porušení (třeba i neúmyslné) by vedlo ke ztracení důkazní síly důkazu, který byl získán takovou potenciálně nevěrohodnou rekognicí.
- d) Příprava dokumentačních prostředků: většinou toto provádí kriminalistický technik, který určí způsob využití těchto prostředků a jejich rozmístění v prostoru a zkontroluje jejich funkčnost před samotnou rekognicí.⁹³

⁹³ MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9. s. 348.

5.4 Otázka sekundární viktimizace a jak ji zabránit

Sekundární viktimizace, jinými slovy „druhotné zraňování obětí“ se často ukazuje jako příčina neochoty oběti spolupracovat s policií a soudy, i když ve skutečnosti k sekundární viktimizaci nemusí reálně dojít. Obecně se vztahuje na deklarované oběti (tedy poškozené), protože spočívá v nevhodných reakcích na fakt, že se dotyčný stal obětí trestného činu. Způsobit sekundární viktimizaci může více méně kdokoli, kdo přichází s obětí do styku v době, kdy už má status poškozeného. Mezi nejčastějšími a nejtypičtějším zdroji sekundární viktimizace patří orgány činné v trestním řízení, média a sociální okolí oběti, ať se jedná o soukromou sféru života či o zaměstnání. Důvodem je to, že nejčastěji právě tyto skupiny mají možnost posuzovat trestný čin a hlavně vykládat, jakou roli, dle jejich pohledů, v tomto trestném činu sehrála samotná oběť, v určitém smyslu v době po spáchání trestného činu nálepkují oběť určitým „vzorem.“ Mezi další původce sekundární viktimizace lze zařadit například znalce nebo úředníky v institucích, se kterými poškozený přichází do styku.

Na rozdíl od primární viktimizace, která často poškozuje oběť nejen psychicky, ale i fyzicky, při sekundární viktimizaci vznikají tzv. *sekundární rány*⁹⁴, které jsou výhradně psychického charakteru, ale často poškozují oběť hlouběji a krutěji než primární rány, jelikož oběť nabývá pocitu, že je trestána za něco, co sama neudělala ani nezavinila.

Po primární viktimizaci nemusí nutně následovat viktimizace sekundární, ale ta, naopak, nemůže existovat, aniž by existovala viktimizace primární. Vždy na ni navazuje a v určitém smyslu prohlubuje a zhoršuje psychické dopady trestného činu na oběť. Lze mluvit o pojmu kumulativního traumatu, což M. Khan, který tento pojem zavedl, popisuje jako sled traumatizujících událostí či okolností, které samy o sobě nedosahují prahu zranitelnosti, ale jejich řetězení a časová souslednost vedou k oslabení oběti a ve výsledku ji těžce a hluboce psychologicky poznamenávají.⁹⁵ Zjednodušeně lze říct, že primární viktimizace oběť psychicky destabilizuje a sekundární to dokončí prolomením psychické integrity. Právě sekundární viktimizace může být příčinou zdánlivě nepochopitelného zhoršení duševního stavu oběti.

Sekundární viktimizaci ale nelze zaměňovat s přirozeným a přechodným stresem, který oběť pociťuje v důsledku svého postavení v trestním řízení, i když je vystavena pro psychiku zátěžovým situacím, kdy musí vzpomínat na emocionálně destabilizující události a vykládat o nich cizím lidem. Nejčastěji takovými „navíc“ zatěžujícími faktory jsou setkání s pachatelem

⁹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1. s. 61

⁹⁵ tamtéž

(například v rámci rekognice), neúměrná délka trestního řízení, opakované výslechy či konfrontace nebo i nedostatečná právní znalost o průběhu řízení a vlastního postavení v něm, což vyvolává pocit nejistoty a nedostatku kontroly, zvyšující hladinu stresu.

Mezi procesy sekundární viktimizace, pro ilustraci, lze zařadit následující:

- 1) Očerňování oběti, neboli „*blaming the victim*,“ původně zavedl W. Ryan, který tento termín definoval jako sociální konstrukt, který střední třída využívala při obviňování chudých za jejich chudobu.⁹⁶ Tento pojem se ustálil i ve viktimologii, kde označuje tendenci nebo způsob napadání viktimizované osoby. Jeho smyslem je konstatace, že si vlastně oběť zasloužila to, co se jí stalo. Pro očerňování oběti se využívá její chování, vzhled, minulost nebo životní styl. Během tohoto procesu dochází k sekundární viktimizaci, protože naivita oběti se prezentuje jako riskantnost, důvěřivost může být vystavěna jako spolupráce s pachatelem atd. Tím více se to může projevit během vyšetřování a projednávání případu před soudem, kdy, bohužel, často i obhájci mají tendenci zvýrazňovat slabé stránky oběti či její nedostatky, pochybné momenty z její minulosti jsou používány ve snaze snížit její věrohodnost před soudem.

- 2) Obviňování či přenášení viny na oběť. V řadě výzkumů zaměřených na tzv. připisování viny se opakovaně prokazuje, že mnoho lidí má sklon obviňovat oběť za to, co se jí stalo. „*Neměla být tak naivní, chovat se tak riskantně, provokovat pachatele*“ a řada dalších, v tomto případě pseudodůvodů, které umožňují vyslovit závěr, že za svou situaci si oběť může sama. Například, že týraná žena mohla včas rozpoznat náznaky domácího násilí a od svého manžela-tyrana odejít, či znásilněná dívka neměla být tak vyzývavě oblečena a tím více chodit v noci sama. Ohledně této problematiky byla provedena řada výzkumů v oblasti mentálního anulování, kdy pokusným osobám byly předkládány reálné případy zločinů a požadovalo se po nich přepsat příběh tak, aby k trestnému činu nedošlo. Například Branscombe a jeho tým předkládal příběhy obsahující znásilnění a většina pokusných osob tyto příběhy modifikovala tak, že pozměnila způsob chování oběti, aby její interakce s pachatelem nekončila znásilněním. Zajímavým byl i výsledek z rozdílných pohledů mužů a žen – heterosexuální muži měli

⁹⁶ tamtéž

větší tendenci k sekundární viktimizaci obětí sexuálních zločinů, což mimo jiné svědčilo o zakořenění mýtů o znásilnění ve společnosti.⁹⁷

- 3) Bagatelizace újmy. Když je zpochybňován rozsah či závažnost újmy způsobené trestným činem, vnímá to oběť jako zpochybňování viktimizace celkově, zpochybňování všeho, co zažila. Nejvíce jsou oběti druhotně poškozovány bagatelizováním nebo naprostým ignorováním psychické nebo morální újmy. I nějaké, z pohledu nezainteresované osoby „drobné“, trestné činy jako vloupání do chalupy nebo odcizení kola, oběť může subjektivně prožívat velice ostře a mohou jí způsobit poměrně hluboký morální otřes.⁹⁸ Rady v duchu „*není to nic velkého, hod' to za hlavu*“, i když mohou být dobře míněny, ve skutečnosti jenom ještě více komplikují mentální pochody nezbytné pro odpoutávání se od nepříjemného zážitku.

Značný dopad na oběť má přehlížení či bagatelizování újmy zdravotníky, avšak je nutno poznamenat, že většinou se jedná o problematiku nedostatečného věnování pozornosti újmě psychologické jako psychického následku viktimizace.

Kromě výše uvedeného se jako sekundární viktimizace označuje uplatňování falešných představ, jinými slovy mýtů, o obětech kriminality. K nejvíce škodlivým patří mýty o obětech sexuálních útoků a domácího násilí.⁹⁹

Mezi nejčastější předsudky a stereotypy ohledně sexuálních trestných činů patří například že velká část oznámení je vymyšlená; že žena vždy nese podíl viny a kdyby nechtěla, tak znásilněná být nemůže; že pachatelem je vždy cizí muž a k tomu deviant; že žena se vždycky tvrdě brání a má poranění; že skutečná oběť čin oznámí neprodleně, a ne že ho oznámí až za nějaký čas atd.

Mezi další rozšířené mýty patří mýtus o slušné ženě, který tvrdí, že slušná žena, tedy ta, která žije takovým životním stylem (jehož požadavky „pravosti“ začínají od oblečení a celkového vzhledu a končí vycházením z domova), při kterém je vyloučeno, aby se dostala do rizikové situace, znásilněna nebude. Podobně sem můžeme zařadit mýtus o vyzývavé oběti, který tvrdí, že nápadně oblečena, upravena a atraktivní žena sama pachatele provokuje, jelikož v něm

⁹⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1. s. 64

⁹⁸ tamtéž

⁹⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1. s. 66

vzbuzuje touhu. Tyto mýty však nemají se skutečností nic společného, jelikož pachatel si vybírá oběť dle dostupnosti, a ne dle její atraktivity.¹⁰⁰

Se sekundární viktimizací u sexuálních trestných činů se pevně pojí efekt retrospektivy. To znamená, že zpětným pohledem nám událost připadá pravděpodobná, očekávatelná a předvídatelná, což posléze může někoho vést k otázkám „*Proč vůbec nasedla k němu do vozidla? Proč zrovna v takovou dobu šla kratší cestou?*“ apod.

Mezi mýty o domácím násilí, které se dotýkají oběti, asi nejrozšířenějším je tvrzení, že příčinou domácího násilí je špatné vyhodnocení či reakce oběti na jeho počátky, což lze zredukovat do tvrzení „*domácí násilí existuje proto, že jeho oběť si ho nechává líbit*“ a s tím nezbytně souvisí i další spekulace, proč týraná osoba ze vztahu neodejde. Nějakou dobu panovalo přesvědčení, že to je z důvodu psychické závislosti na takovém nezdravém vztahu. Toto přesvědčení již bylo překonáno, ale ve své době navíc přineslo poučku pro viktimology ohledně toho, že neověřené a spekulativní teorie mohou jenom více sekundárně poškodit oběť. Co se týče důvodu setrvání v takovém vztahu, dnes se spíše prosazuje teorie naučené bezmoci.¹⁰¹

Neexistuje ani univerzální způsob, jak zabránit sekundární viktimizaci, jelikož potřeby oběti jsou často individuální a občas i pro třetí osobu překvapivé. I oběti stejného druhu trestného činu mohou reagovat naprosto odlišně, což lze například ukázat na jejich kontaktech s médii. Někdo je vyhledává a je ochoten o trestném činu veřejně mluvit, jiný se raději stáhne do ústraní a přeje si, dle možností, zachovat anonymitu. Jako příklad lze uvést případ dvou žen, dlouhodobě vězněných ve sklepě: Natascha Kampuschová, která aktivně vystupovala v médiích, a dokonce napsala knihu o tom, co musela zažít, a Elisabeth Fritzlová, která se naopak angažovat na veřejnosti nechtěla.

Velký důraz je kladen na „zmocňování“ oběti, na stimulaci vnitřních zdrojů, které může využít ke zpětnému zařazení do života, k tomu, aby uvěřila, že může získat kontrolu nad svým životem zpátky a aby sama mohla rozhodovat, jakou strategii zvolí k překonání tohoto těžkého období.¹⁰² Nejlepším řešením se jeví komplexní přístup, určitá kombinace pomoci psychologické, právní a sociální, které pomohou oběti nejen s jejím duševním stavem, ale

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² ČÍRTKOVÁ, L. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1. s. 142

dokážou vyřešit i její určité materiální a faktické potíže a potřeby. Tyto složky pomoci mají být vzájemně provázány a být schopny pružně reagovat na měnící se potřeby oběti a na její aktuální situaci.

5.5 Nevládní organizace a jejich pomoc obětem

Nelze nechat bez povšimnutí řadu nevládních neziskových organizací, poskytujících pomoc obětem trestných činů. Mezi nejznámější patří Bílý kruh bezpečí, jehož hlavní činnosti spočívají v poskytování právních informací, psychologického a sociálního poradenství, a také praktických rad a informací. Krom toho předkládají podněty k zákonodárným iniciativám, spolupracují při tvorbě zákonů, provozují vzdělávací a publikační činnost, participují na mezinárodních projektech a mnoho dalšího.¹⁰³ Dále lze zmínit Ligu lidských práv, mezi jejíž aktivity, mimo jiné, patří aktivní prosazování zlepšování postavení obětí. Pokud se v tuto chvíli zaměříme jen na nevládní organizace, tak v odborné pracovní skupině, která připravovala zákon o obětech trestných činů, kromě dvou již zmiňovaných, se nacházely ještě In IUSTITIA a La Strada.¹⁰⁴ Aktuálním posláním In IUSTITIA je zajištění sociálních služeb, právních informací a zastupování osob dotčených násilím z nenávisti a prevence násilí z nenávisti a projevů nesnášenlivosti. Dále zajišťuje sociální služby a právní informace zvláště zranitelným obětem a ženám ohroženým bezdomovectvím, které jsou ohroženy násilím nebo se staly obětí jakéhokoliv násilí.¹⁰⁵ La Strada je specializovanou organizací, která se v rámci České republiky věnuje výlučně poskytování pomoci obchodovaným a vykořisťovaným osobám.¹⁰⁶

¹⁰³ Informace z webových stránek Bílého kruhu bezpečí [cit. 2023-04-20], dostupných na:

<https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

¹⁰⁴ FOREJT P. *Zákon o obětech trestných činů – základní informace*. Dostupné na:

<http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc>

¹⁰⁵ Informace z webových stránek In IUSTITIA [cit. 2023-04-20], dostupných na: <https://in-ius.cz/poslani-a-stanovy/>

¹⁰⁶ Informace z webových stránek La Strada [cit. 2023-04-20], dostupných na: <https://www.strada.cz/hledam-informace/>

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo umožnit náhled na kriminalistickou viktimologii a oběť jak v obecné rovině, tak i dotknout se zvláštní části tohoto oboru. Pokusila jsem se rovněž podchytit právní úpravu vnitrostátní a mezinárodní.

Dalším menším cílem bylo mimo jiné přiblížit právní úpravu postavení oběti, a sice ne z pohledu procesních práv, ale jako zvláštního subjektu, zasluhujícího speciální péči ze strany státu. Dle mého názoru se to České republice dobře podařilo v zákoně o obětech trestných činů. Samozřejmě, jak se bude vyvíjet kriminalita, tak se mohou měnit i potřeby lidí, které postihla, což povede k nezbytně nutným novelizacím a obecnému přehodnocení poskytované pomoci.

Osobně jako jisté slabé místo stále vidím otázku sekundární viktimizace. Během přípravy této práce jsem měla možnost projít řadu kazuistik, ve kterých bylo vidět, jak se postupně mění k lepšímu přístup policie a orgánů činných v trestním řízení k obětem, což vnímám jako velký krok vpřed. Je potřeba tento pozitivní trend rozvíjet, a to, dle mého názoru, zejména pomocí vhodných školení osob, které nejčastěji přicházejí do styku s oběťmi. Domnívám se však, že problematice sekundární viktimizace by bylo vhodné věnovat trochu více pozornosti i během studia budoucích právníků, jelikož, jak jsem v samotné práci zmiňovala, občas i obhájci přistupují k pochybným postupům ve snaze ospravedlnit či zlehčit chování obviněného. Nebylo by na škodu si na toto téma posvítit i v rámci široké veřejnosti, jelikož ve společnosti, bohužel, vůči oběti stále převládá hodně předsudků a stereotypů, což je vidět zejména u sexuálních trestných činů.

V práci se objevuje i kapitola věnována kriminalistickým stopám, které jsou, více méně, základem celého vyšetřování, a bylo by nespravedlivé je ponechat stranou. V souvislosti s tímto tématem jsem si dovolila uvést i kazuistiku, která, dle mého názoru, trochu vybočovala z obvyklé kriminalistické praxi.

Dále jsem se ve své práci dotkla podílu oběti na predeliktní situaci. I to, jaký (jestli vůbec) vztah existoval mezi obětí a pachatelem před spácháním trestného činu může sehrát důležitou roli během vyšetřování. A dokonce i to, jestli trestný čin bude vůbec oznámen. Poukázala jsem na to, že i míra odpovědnosti na tom, že se trestný čin odehrál, může v různých případech kolísat a někdy může převažovat vina oběti než samotného pachatele. Dotkla jsem se i tématu křivých obvinění s o něco větším důrazem na křivá obvinění ze sexuálních trestných činů, jelikož takové závažné obvinění může mít dalekosáhlé neblahé účinky, ale ukazuje se, že ne vždy je motivováno zlým úmyslem.

Samostatná kapitola byla věnována i roli oběti v procesu vyšetřování, kdy jsem přiblížila tři nejvíce využívané metody, a to výslech, konfrontaci a rekognici. Pozornost si zasloužily i nevládní neziskové organizace, působící v České republice a pomáhající různým typům obětí.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BERÁNEK V., *Usvědčil ho vlastní chrup*. Kriminalistický sborník 4/2017. s. 12–17.

ČÍRTKOVÁ L. *Křivá obvinění ze sexuálních trestných činů*. Kriminalistika 2/2017. s. 95–109. ISSN 1210-9150.

ČÍRTKOVÁ, L. *Viktologie pro forenzní praxi*. Vydání 1. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1.

GŘIVNA, T. § 2 [Vymezení pojmů]. In: GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, marg. č. 32.

GŘIVNA, T. Úvod. In: GŘIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Oběti trestných činů*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020

GŘIVNA, T. *Zákon o obětech trestných činů* In: JELÍNEK, J., GŘIVNA, T.: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7

KARMEN, A. *Crime victims: an introduction to victimology*. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing, 1984, xvii, 269 s. ISBN 0-534-02997-3.

MUSIL, J.; KONRÁD, Z.; SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C.H. Beck, 2004. 606 s. ISBN 80-7179-878-9.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*, 3. přepracované vydání, Praha : ASPI, 2008 528 s. ISBN 978-80-7357-377-5

ORENDÁČ O., *Dokonalé znásilnenie ...* Kriminalistický sborník 5/2017. s. 62–66.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika (teorie, metody, metodologie)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 459 s. ISBN 978-80-7380-490-9.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistika (úvod, technika, taktika)*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7380-038-3.

RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 759 s. ISBN 978-80-7179-559-9

STRÉMY T., *Obete kriminality a ich prevencia* In: ZÁHORA J., KERT R., *Obete kriminality – Victims of Crime*, Bratislava : EUROKÓDEX, s.r.o., 2010, 408 s. ISBN 978-80-89447-36-7

SUCHÁNEK, J., *K definičním kritériím pojmu „kriminalistická stopa“* In: Kriminalistika č. 2, r. 2015, ISSN: 1210-9150

SVOBODA, I. a kol. *Kriminalistika*. Ostrava : Key Publishing s.r.o., 2016. 374 s. ISBN 978-80-7418-259-4.

ŠÁMAL, P. § 43 [Poškozený]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 511 s.

ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 405 s. ISBN 978-80-7380-343-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power.

Dostupné online na: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-basic-principles-justice-victims-crime-and-abuse>

FOREJT P. *Zákon o obětech trestných činů – základní informace*. Dostupné na:

<http://www.mvcr.cz/soubor/zakon-o-obetech-trestnych-cinu-rvppk-doc>

Handbook on Justice for Victims. (Příručka OSN na pomoc obětem trestné činnosti).

Dostupné online: https://www.unodc.org/pdf/crime/publications/standards_9857854.pdf

HOŘÁK J. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Právnická fakulta UK.

Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/clanek/agresivni-a-provokujici-obet-nasilneho-trestneho-cinu-316160.aspx>

Informace převzatá z webových stránek Ministerstva spravedlnosti Slovenské republiky,

dostupné online na: <https://www.justice.gov.sk/sluzby/pomoc-obetiam/obete-trestnych-cinov/som-obetou/>

Informace převzatá z webových stránek Ministerstva spravedlnosti Spojených států

amerických, dostupné online na: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/assistance-victims-and-prevention-victimization-recommendation-no>

Informace z webových stránek Bílého kruhu bezpečí dostupných na: <https://www.bkb.cz/onas/poslani-a-cinnost/>

Informace z webových stránek In IUSTITIA dostupných na: <https://in-ius.cz/poslani-a-standovy/>

Informace z webových stránek La Strada dostupných na: <https://www.strada.cz/hledam-informace/>

Informace z webových stránek Policie České republiky dostupných na:

<https://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

MAREŠOVÁ A., MARTINKOVÁ M. *O významu poznávání obětí trestné činnosti*, IKSP

Praha. Dostupné online na: <https://www.mvcr.cz/soubor/maresova-obeti-pdf.aspx>

Rámcové rozhodnutí o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/SVV). Dostupné online na:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=celex:32001F0220>

Recommendation No. R (85) 11 of the Committee of Ministers to Member States on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure. Dostupné online na:

<https://rm.coe.int/16804dcaae>

Recommendation Rec (2006) 8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims. Dostupné online na: <https://rm.coe.int/16805afa5c>

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/99/EU o evropském ochranném příkazu.

Dostupné online na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex%3A32011L0099>

Seznam použitých právních předpisů

Ve znění k 1. 4. 2023:

Směrnice Rady 2004/80/ES ze dne 29. dubna 2004 o odškodňování obětí trestných činů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 274/2017 Sb., o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Seznam příloh

Tabulka č. 1

Zjištěné oběti trestných činů na území České republiky v roce 2019			
Trestný čin	Ženy	Muži	Celkem
Celkem	15 745	17 349	33 094
Vraždy loupežné	8	7	15
Vraždy sexuální	-	-	-
Vraždy motivované osobními vztahy	32	47	79
Vraždy na objednávku	-	4	4
Vraždy novorozence matkou	-	-	-
Vraždy ostatní	20	46	66
Opuštění dítěte	7	9	16
Únos	6	4	10
Loupeže	539	994	1 533
Loupeže na finančních institucích	8	5	13
Násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – mimo policie	45	89	134
Násilí proti úřední osobě – na policistovi PČR	26	440	466
Násilí proti úřední osobě – na obecním policistovi	14	183	197
Úmyslné ublížení na zdraví	1 245	3 893	5 138
Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	30	61	91
Braní rukojmí	1	-	1

Nebezpečné vyhrožování	1 331	1 072	2 403
Vydírání	534	712	1 246
Omezování a zbavování osobní svobody	141	58	199
Týrání svěřené osoby	152	164	316
Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě	530	64	594
Útisk	8	8	16
Ostatní násilné trestné činy	2	2	4
Znásilnění	634	60	694
Pohlavní zneužívání v závislosti	75	16	91
Pohlavní zneužívání ostatní	564	133	697
Komerční forma sexuálního zneužívání v závislosti	3	1	4
Komerční forma sexuálního zneužívání ostatní	6	4	10
Ostatní pohlavní úchyly	-	-	-
Šíření pornografie	76	21	97
Ohrožování pohlavní nemoci	-	1	1
Ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti	-	1	1
Kuplířství	24	-	24
Obchodování s lidmi	19	4	23

Zdroj: Policejní prezidium České republiky, převzato z webových stránek Českého statistického úřadu [cit. 2021-09-23], dostupné online na: <https://www.czso.cz/csu/czso/6-soudnictvi-kriminalita-9h830zl5ye>

Kriminalistické učení o oběti trestného činu (kriminalistická viktimologie)

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá otázkou kriminalistické viktimologie neboli nauky o oběti trestného činu. Poskytuje stručný náhled na to, co jsou viktimologie a kriminalistická viktimologie; zda (a jak) můžeme určit, kdo se stane potenciální obětí a jaké faktory toto riziko zvyšují; jaké typy obětí existují a čím se mezi sebou liší oběť a poškozený. Pojednává i o ryze legislativní úpravě. V rámci České republiky provádí určitým historickým exkurzem, jak to bylo před přijetím zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, a umožňuje náhled na systematiku tohoto zákona a co tento zákon upravuje. Poskytuje informace i o těch nejdůležitějších předpisech, upravujících postavení oběti na poli mezinárodním. Pro porovnání je také nahlédnutí do analogické právní úpravy Slovenské republiky.

Řeší se i otázka kriminalistických stop: jak je můžeme rozdělit na kategorie a subkategorie, jaký mají význam jak v obecně rovině, tak i v úzké vazbě na osobu oběti. Nastávají situace, kdy právě ona je jediným zdrojem důkazů a informací o trestném činu obecně. I této problematice se diplomová práce věnuje, mluví o třech nejčastějších metodách (výslechu, konfrontaci, rekognici) za jejichž použití se od oběti získává potřebná informace. Zabývá se i otázkou, jaký může být vztah mezi obětí a pachatelem a kdo nakonec může být více odpovědný za odehrání se trestný čin.

Nastiňuje i problematiku křivých obvinění a věrohodnosti výpovědí, s větším důrazem na křivá obvinění ze sexuálních trestných činů. Zabývá se i problémem opačným, a to sekundární viktimizací. Ukazuje, v čem může spočívat a kdo je nejčastějším původcem, jaké předsudky a stereotypy stále přetrvávají v odborné společnosti a u široké veřejnosti. Zároveň se snaží nastínit, jak by se sekundární viktimizace dala minimalizovat. Zmiňuje se i o nevládních neziskových institucích pomáhajících obětem v České republice.

Klíčová slova: kriminalistika, viktimologie, oběť

Criminalistics Study of Crime Victims (Criminalistics Victimology)

Abstract

This diploma thesis addresses the issue of Criminalistics Victimology, in other words Criminalistics Study of Crime Victims. It provides a brief insight into what victimology and criminalistic victimology is; whether (and how) we can determine who is a potential victim and what factors increase this risk; what types of victims there are and what is the difference between the victim described in the Act on Victims of Crime and in Criminal Procedure Code. It also discusses purely legislative regulation. In the context of the Czech Republic, it conducts a historical excursus about how it was regulated before the adoption of Act No. 45/2013 Coll., on Victims of Crime, and gives an insight into the systematics of this Act and what it regulates. It provides information on the most important regulations governing the position of the victim in the international field. This thesis also provides insight into the analogous legislation of the Slovak Republic.

The question of criminalistic traces is also addressed: in what categories and subcategories they can be divided; what their meaning is both in general and in close relation to the victim. There can exist situations when the victim is the only source of evidence and information about the crime. The thesis deals with this issue as well, talking about the three most common methods (interrogation, confrontation, recognition) used to obtain the necessary information from the victim. It also addresses the question of what the relationship between the victim and the offender may be and who may ultimately be more responsible for the crime that has taken place.

This thesis also outlines the issue of false accusations and the credibility of statements, with more emphasis on false accusations of sexual offenses. It also addresses the opposite problem, namely secondary victimisation. It shows what secondary victimisation can consist of, who has the most power to secondary victimise, and what prejudices and stereotypes persist in a professional society and the general public. This thesis also tries to outline how secondary victimisation could be minimised. It also mentions non-governmental, non-profit institutions helping victims in the Czech Republic.

Key words: criminalistics, victimology, victim